

HUMANIST

MAAND

HUMANISME, MENS EN WERELD

Benno Premsele

over de kwaliteit
van het leven

Harry Kunneman

De opmars van
walkman-ego's

Xiaorong Li

Vrouwen in China

Pulp Fiction

Geweld zonder
glamour

Elske Coosen

Rechtvaardig
en redelijk

Tineke Wibaut

Doorgegaan
met overleven

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

50-STE JAARGANG
NUMMER 8/9 SEPTEMBER 1995

Redactie-adres:

Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Tel.: 030 - 392107.

Redactie-secretariaat:

Alice Dessens

Kantooradres:

Nieuwegein 69A, 3512 LG Utrecht.

Fax: 030 - 367104

Algemene informatie:

030-392100

Redactie:

Hes van Huizen (hfdred.)

Mirre Bots

Vormgeving:

Hes van Huizen

Rik Tazelaar (Studio ID)

Medewerkers:

Trudy Kunz, Simone Jacobus,

Chris Pennarts, Yoeke Nagel,

Rian van Lierop, Jansen Schöttelndreier,

Japke Schonewille, Peter van der Meer,

Tom Janssen, Johan Eimers,

Marjan Slob, Tanny Dobbelaar,

Karin Anema, Alice Broeksma,

Sylvia Weve, Evert Wassenaar,

Len Munnik, Leonie van den Schoor

Redactiecommissie:

Peter Heisterkamp

Hans Martens

Bram Roozendaal

Peter van Agteren

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Foto omslag: Koos Breukel

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig
aangekondigd op teletekst 325

Advertentie-exploitatie:

All-Round Media Services

Postbus 1524 - 2003 BN Haarlem

Tel. 023-245336 - Fax 023-248043.

De tarieven van september 1993 zijn van
kracht. Informatiefolder is op aanvraag
verkrijgbaar.

De Humanist wordt gedrukt op lichthout-
houdend mc papier, chloorvrij.

**Het volgende nummer verschijnt
rond 1 oktober. Kopij voor dit nummer
moet uiterlijk 11 september in
het bezit zijn van de redactie.**

Humanistisch
Verbond

*De Dienst Humanistisch Geestelijke
Verzorging bij de krijgsmacht heeft
toestemming gekregen tot het
aanstellen van twee*

Humanistisch Geestelijke Verzorgers m/v

(38 uur p.w.)

in tijdelijk dienstverband voor de duur van één jaar, met maximale verlenging van nog één jaar. Eén van beide functionarissen zal in ieder geval te werk gesteld worden op het Humanistisch Vormingscentrum voor militairen Het Coornherthuis in Zeist. De werkzaamheden van de andere functionaris kunnen op het Coornherthuis zijn of bij een onderdeel van de krijgsmacht; dit zal bij aanvang van de procedure bekend zijn.

Functie-inhoud:

- * Individuele begeleiding,
- * Vormingswerk met groepen,
- * Voorwaardenscheppend werk, o.a. overleg met vertegenwoordigers van andere disciplines en commandanten.

Wij vragen:

- * Humanistische levensovertuiging,
- * Academisch of vergelijkbaar niveau, diploma Humanistisch Opleidingsinstituut, of doctoraal examen Universiteit voor Humanistiek,
- * Ervaring met vormingswerk (ruime ervaring met of een specifieke opleiding voor vormingswerk is met name vereist voor de functie op het Coornherthuis),
- * Ervaring in individuele begeleiding,
- * Rijbewijs.

Wij bieden:

- * Aanstelling op voordracht van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond als burgerambtenaar in tijdelijke dienst voor één jaar bij het ministerie van Defensie.,
- * Opname in het ABP, salariering volgens schaal 12 (min. f 6156,-, max. f 7949,-).

Sollicitaties, bij voorkeur getypt, dienen een curriculum vitae te bevatten en een persoonlijke motivering voor het werk als humanistisch geestelijk verzorger bij de krijgsmacht. Brieven tot uiterlijk twee weken na verschijnen van de HUMANIST aan:

Sollicitatiecommissie dienst HGV, Bureau Hoofdraadsman, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. U kunt daar ook informatie over de functies aanvragen: tel. 03404-14436.

Layout Humanist gewijzigd

De layout van de Humanist ondergaat een kleine facelift. Zoals u in dit nummer kunt zien, zijn er verscheidene veranderingen aangebracht in de vormgeving. Zo is er meer wit tussen blad- en zetspiegel, zijn de kolomlijnen en fotokaders verduwen, is een andere kopletter ingevoerd (de Frutiger) en worden tussenkoppen gebruikt. In het volgende nummer zullen alle rubrieken een eigen gezicht krijgen. Met het speciale jubileumkerstnummer moet deze cosmetische ingreep zijn voltooid.

Redactie, redactiecommissie en hoofd Communicatie hopen met deze wijzigingen in de layout dat de Humanist (nog) prettiger leesbaar zal zijn. Daarnaast sluit de nieuwe vormgeving goed aan bij de nieuwe huisstijl van het Humanistisch Verbond. Voor beide tekent vormgever Karin Kooij.

De redactie

in dit nummer

De opmars van het walkman-ego

De 'theemutsencultuur', zo noemt Harry Kunneman de verzuilde cultuur van de jaren '50. Nu lopen er vooral walkman-ego's rond die zich aansluiten op één van vele leefstijlen, identiteiten en subculturen die er bestaan.

PAGINA **8**

Vrouwen in China

Deze maand vindt in Beijing de vierde Wereldvrouwen-conferentie plaats. De Chinezen zelf zullen daar echter weinig van merken. "De regering vreest dat de conferentie zal worden benut voor verzet tegen de politieke repressie," zegt mensenrechten-activiste Xiaorong Li.

PAGINA **18**

Geweld zonder glamour

Veel films zitten vol geweld, er vallen doden bij bosjes. Geweld waardoor orde, eer en vaderland worden gered. Pulp Fiction is niet zo'n film. Hierin zijn de moordenaars monsterlijk maar ook heel menselijk en wordt geweld zo ontdaan van z'n glamour.

PAGINA **22**

Rechtvaardig en redelijk

Elske Coosen is advocaat. Ze ging uit idealisme rechten studeren. Werkte op een Buro voor Rechtshulp. Nu is ze advocaat en doet vooral commerciële zaken. Is ze haar oude idealen trouw gebleven? Derde aflevering in de serie Ik en de Ander.

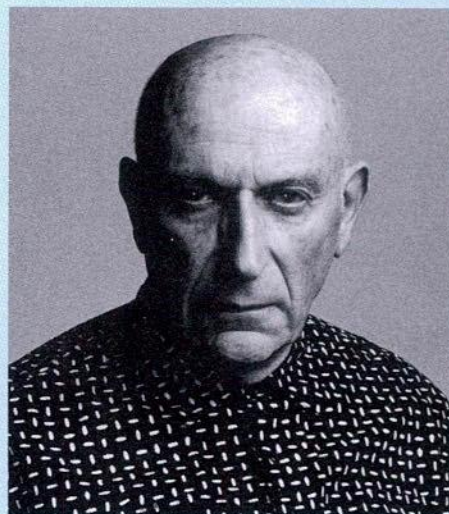
PAGINA **24**

Doorgegaan met overleven

Ze zat tijdens de oorlog in het verzet, kwam in concentratiekampen terecht. En overleefde. De laatste 20 jaar was ze zeer actief in de hulpverlening en sprong o.a. in de bres voor ouders van 'foute' kinderen. Als bekroning van haar actieve leven kreeg ze in juni de Dr.J.P. van Praagprijs. In haar dankwoord vertelde ze hoe ze na de oorlog is doorgegaan met overleven.

PAGINA **28**

Een onredelijke optimist

Voor hem geldt dat de mens, de gebruiker, centraal staat; de omgeving is achtergrond. En of het nu gaat om meubels in een interieur of om een huis: het moet als vanzelfsprekend staan.

Een interview met Benno Premela, niet alleen over ontwerpen maar vooral over kwaliteit, clichés, relaties, over discriminatie en ongelijkheid. En waarom hij zich een onredelijke optimist noemt.

PAGINA **12**

EN VERDER

HV-standpunt over hulp bij zelfdoding	5/6
Jubileumsymposia	7
Cryptogram	27
Radio- en televisie	32/33
HV-Nieuws	34/39

UW BRIEF IS VAN HARTE
WELKOM. MAAR SCHRIJFT U
ZO KORT EN BONDIG MOGELIJK
(MAXIMAAL 200 WOORDEN),
ANDERS IS DE REDACTIE
GEDWONGEN UW
BRIEF IN TE KORTEN.

Prototype

In de Humanist van april heeft Mirre Bots een indringend stuk geschreven over het leven van Gabri de Wagt en zijn zoon Menno. Maar het artikel draagt ook bij aan de stereotypering van mensen met het syndroom van Down: Menno als prototype. Aangezien alle mensen onderling verschillen, geldt dit ook voor degenen met het syndroom van Down. Naast hun 47e (extra) chromosoom hebben ze hun 46 gewone chromosomen die dit

mede bepalen. Er zijn dus lieve domme mongooltjes, maar ook veel slimmere. Hun IQ kan uiteenlopen van ongeveer 30 naar 100. Bovendien is in het afgelopen decennium gebleken dat toepassen van een gerichte ontwikkelingsmethode tot aanzienlijk betere ontplooiing kan leiden. Gelooft men bijvoorbeeld 10 jaar geleden nog dat hooguit 10% van deze kinderen kon leren lezen, nu ziet men dat meer dan 80% een redelijk niveau hierin bereikt met de juiste

aanpak. Zoals je een 'gewoon mens' niet in een oogopslag kan typeren, geldt dit evenzeer voor iemand met het syndroom van Down. Het is van het hoogste belang dat in onderwijs, werk en vooral in benadering, recht gedaan wordt aan hun individuele mogelijkheden.

Loes Zijpe en Derk Poot
(Dordrecht)

De waarde van het schrijven

Over het artikel 'Eigen levensverhaal opschrijven is meer dan ophalen van herinneringen' van Johan Eimers in de Humanist van juni/juli, het volgende: Johan Eimers artikel over de waarde van het (autobiografisch) schrijven vond ik boeiend. Met name zijn constatering dat het schrijven een functie blijkt te hebben als zingeving, was mij uit het hart gegrepen. Helaas was de onderbouwing van Eimers betoog minder overtuigend. Zijn citaat van de schrijver Gyorgy Conrad (hij bedoelde György Konrád, en de roman Het Tuinfeest), was onjuist. Het citaat moest zijn: 'Heer, geef mij de genade van de oprechtheid en versterk mijn geheugen. Mijn levensopvatting is besloten in mijn daden, staat geschreven op mijn gelaat. Op de vraag wat de zin van het leven is, antwoordt iedereen met een opsomming van zijn levensloop'. Naar aanleiding van dit citaat ben ik ongerust geworden over de oprechtheid en het geheugen van de heer Eimers. (Heeft hij eigenlijk wel eens iets van deze schrijver gelezen?) Tot slot: mijn opa was analfabeet. Maar hij kon prachtig over vroeger vertellen.

T.F. Duinstra (Amsterdam)

(INGEZONDEN MEDEDELING)

antifascistische oud-verzetstrijders nederland
bond van antifascisten

POSTBUS 1 7350 AA HOENDERLOO tel. 05768 - 1258

U kunt bij ons bestellen:

Van de bekende schrijver
LUDO VAN ECK
zelf oud-gevangene

Het Boek der Kampen

Een historisch document
320 blz. foto's + tekst
groot formaat, Jubileum uitg.
Ingenaaid f 99,-.

Zo was het in Mauthausen

450 blz. f 47,-.

De Zwarte weg

Auschwitz-Birkenau
documentaire roman
321 blz. f 35,-

De Bloedstraat

documentaire roman
over Buchenwald
320 blz. laatste voor-
raad afgeprijsd f 25,-

Met eigen ogen

Gesprekken met
kinderen in de S.U.
256 blz. met foto's
afgeprijsd f 17,50

LIEVEN SOETE

HET PACT

Onmisbare documentatie
300 blz. f 57,50

LUDO MARTENS

Een andere kijk op STALIN

347 blz. met foto's f 53,-
Hoofdstuk 9 is geheel gewijd
aan Stalin en de
anti-fascistische oorlog

EIGEN UITGAVEN

Enkelen van de 55 miljoen

196 blz. (ingenaaid)
f 10,- + f 5,- porto

**De AANKLACHT van
Erich Honecker**

Het proces in Berlijn
en zijn verdediging
40 blz. f 4,- + f 2,10 porto

brochure

**Feiten over Autochtonen
en Allochtonen**

f 1,- + f 0,70 porto
Bij bestellingen van 10 of
meer ex. betalen wij de porto

Leven en dood wegen

Op 21 juli heeft het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond een nieuw standpunt in de publiciteit gebracht rond het vraagstuk van hulp bij zelfdoding. Hieraan bestond al enige tijd behoefte, omdat in het licht van de recente ontwikkelingen (waaronder het arrest van de Hoge Raad in de zaak Chabot) de vraag rees naar actualisering van het standpunt uit 1993. Het bijgestelde standpunt is bekend gemaakt binnen de vereniging en door middel van een persbericht in de publiciteit gebracht. De volledige tekst van het standpunt luidt als volgt:

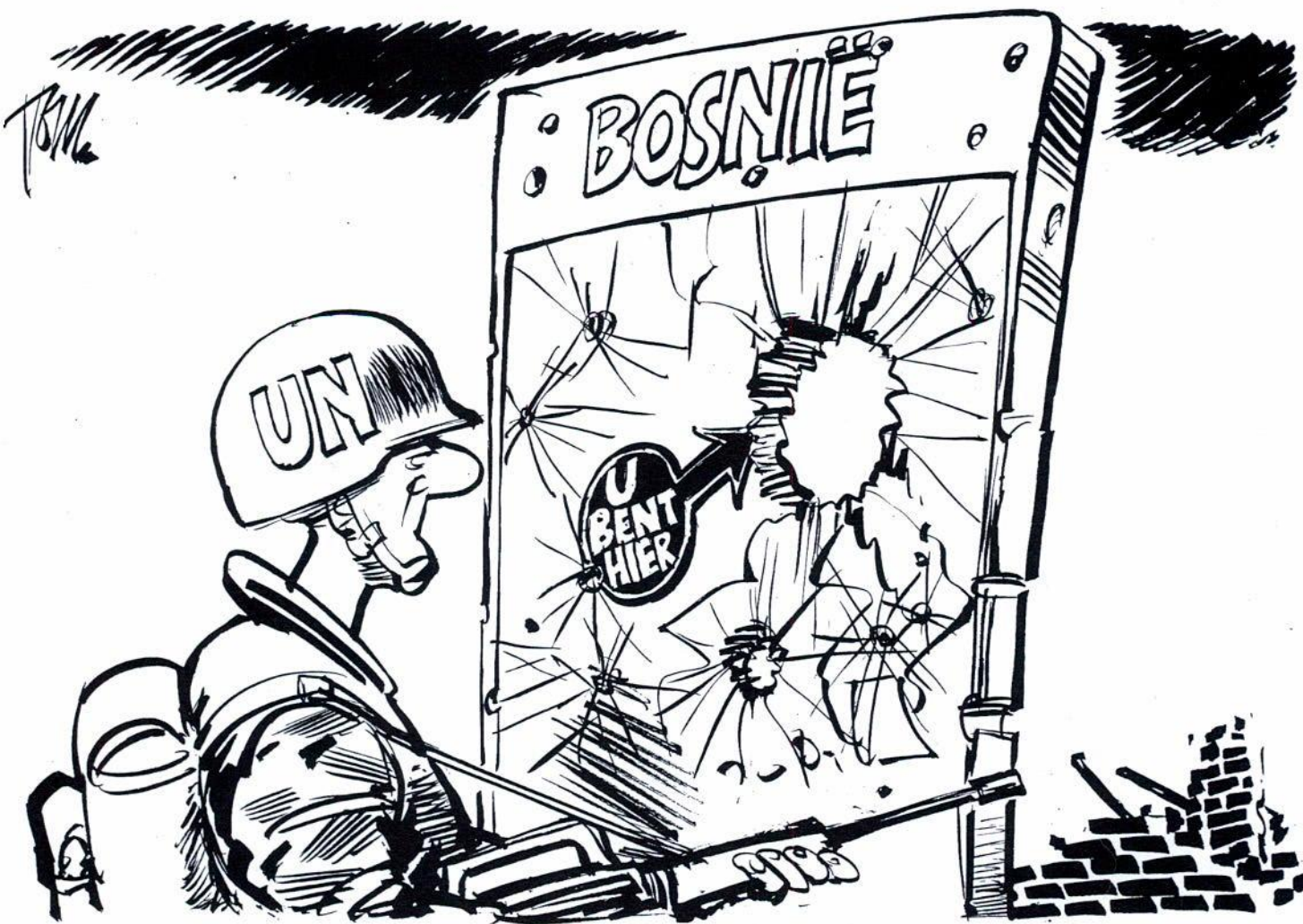
Het recht op zelfbeschikking is één van de meest fundamentele waarden van het humanisme. Dit principe dient ook

richtinggevend te zijn bij het omgaan met de vraag op hulp bij zelfdoding. Daarbij gaat het Humanistisch Verbond er van uit dat het leven voor iemand waarde heeft, totdat het tegendeel duurzaam en ondubbelzinnig is gebleken.

Er zijn situaties denkbaar waarin het leven voor iemand langdurig en ondubbelzinnig alleen nog maar negatieve waarde heeft. In dergelijke – gelukkig uitzonderlijke – gevallen getuigt het van menselijk mededogen om de hulpvrager te helpen op de enige manier die nog mogelijk is. Dan dienen middelen en technieken beter toegankelijk te zijn dan tot op heden het geval is. Bij het verlenen van hulp bij zelfdoding dient

aan een aantal voorwaarden en nauwkeurig geformuleerde zorgvuldigheidseisen te worden voldaan. Deze zorgvuldigheidseisen moeten, naar analogie van de reeds ontwikkelde zorgvuldigheidseisen voor euthanasie, nader geformuleerd worden. Het Humanistisch Verbond pleit voor een situatie waarin hulpvragers met hun verzoek om hulp bij zelfdoding bij de bestaande instellingen en geestelijk verzorgers op een verantwoorde manier kunnen worden begeleid. Hulpverleners dienen de vraag om hulp bij zelfdoding serieus te nemen, zonder zich daarbij bij voorbaat vast te leggen op een bepaald antwoord.

De discussie rond hulp bij zelfdoding moet op zeer zorgvuldige wijze ge- ►

- voerd worden. Bij het verlenen van hulp bij zelfdoding dient aan een aantal voorwaarden te worden voldaan.

Belangrijke voorwaarden zijn:

- dat de hulpvrager de beslissing heeft genomen zonder dat deze van buitenaf is opgedrongen;
- dat de vraag om hulp bij zelfdoding duurzaam en ondubbelzinnig is;
- dat voor de hulpvrager suïcide de enig mogelijke weg is.

Hieruit vloeit ondermeer voort dat:

- ieder verzoek om hulp bij zelfdoding op haar eigen wordingsgeschiedenis beoordeeld moet worden. In eerste instantie zal immers niet duidelijk zijn wat de achtergronden van het verzoek zijn, in hoeverre de hulpvrager over het vermogen tot vrije wilsbepaling beschikt en of het besluit vrijwillig is genomen;
- hulp bij zelfdoding door een hulpverlener alleen kan plaatsvinden als laatste stap in een traject van geestelijke hulpverlening;
- hulp bij zelfdoding alleen kan plaatsvinden door een hulpverlener die gedurende lange tijd bij de hulpvrager betrokken is.

De voorwaarden moeten voorkomen dat mensen die tijdelijk depressief zijn, suïcide plegen. Uit onderzoek blijkt dat één op de acht mensen suïcidale gedachten heeft gekend. Vaak spelen structurele, maatschappelijke oorzaken hierbij op de achtergrond mee. In het overgrote deel van de gevallen verdwijnt na verloop van tijd de suïcidewens, al of niet met behulp van geestelijke hulpverlening. Zowel het verlenen van hulp bij zelfdoding als de weigering daartoe kan dan ook een miskenning van de wens van de betrokkene zijn.

Vanwege de complexiteit van een verzoek om hulp bij zelfdoding en de vaak grote ambivalentie bij de hulpvrager is het wenselijk dat de begeleiding van potentiële suïcidanten niet geïsoleerd wordt van de overige psycho-sociale hulpverlening en geestelijke verzorging.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond is van mening dat de huidige situatie rond het vraagstuk van hulp bij zelfdoding sterk voor verbetering vatbaar is.

Op dit moment staan artsen en psychiaters bloot aan vervolging als gevolg van artikel 294 van het Wetboek van Strafrecht. Dit artikel dient zodanig te worden aangepast dat hulp bij zelfdoding niet langer strafbaar is wanneer door de hulpverlener voldaan is

aan nauwkeurig geformuleerde zorgvuldigheidseisen. Hulpverleners zijn niet goed opgeleid om met vragen om hulp bij zelfdoding op een verantwoorde wijze om te kunnen gaan. Voor nabestaanden van suïcidanten ontbreekt de geestelijke verzorging vrijwel geheel. Het Humanistisch Verbond pleit ervoor dat in de opleiding van mensen in de (geestelijke) gezondheidszorg, psycho-sociale hulpverlening en geestelijke verzorging aan deze vraagstukken grotere aandacht wordt besteed.

Vredesberaad komt met manifest

Het Humanistisch Vredesberaad heeft een manifest uitgegeven waarin de stichting een duidelijke visie geeft op zaken van vrede, veiligheid en gerechtigheid. Vanuit een humanistische visie wordt in dit manifest stelling genomen tegen iedere vorm van dogmatisme en fundamentalisme.

Het Vredesberaad heeft een duidelijk beeld van hoe een duurzame, gehumaniseerde samenleving er uit zou moeten zien. Zo moet er een rechtvaardige verdeling van macht en middelen zijn; gelijkwaardige verhoudingen op sociaal, cultureel en economisch gebied; moet er sprake zijn van menswaardige omstandigheden, een evenwichtige, zorgvuldige omgang met de natuur; en moet er sprake zijn van een geweldloze conflictantering. In het manifest wordt overigens direct al geconstateerd dat zo'n samenleving momenteel verder weg lijkt dan ooit.

Duurzaamheid is het sleutelwoord in dit manifest van het Vredesberaad. Daarnaast ziet men 'veiligheid op sociaal, cultureel, economisch en ecologisch gebied' als een basisbehoefte van mensen, terwijl geweldloze conflictantering ook van primair belang is.

De samenstellers van het manifest achten ingrijpende veranderingen op vier verschillende terreinen wenselijk:

- bevorderen van een cultuuromslag en weerbaar burgerschap,
- terugdringen van structureel geweld,
- terugdringen van militair geweld,
- stimuleren van een duurzame ontwikkeling.

In het manifest wordt een uitgebreide toelichting gegeven hoe deze veranderingen zouden kunnen worden gerealiseerd.

Het 'Manifest van veiligheid en duurzaamheid' is te bestellen door 3 gulden over te maken op giro 79911 van het Humanistisch Vredesberaad te Nieuwegein onder vermelding van 'Manifest'.

Jubileumsymposium 'Zin in zorg'

Op 15 november organiseren Humanitas en het Humanistisch Verbond in het kader van hun beider 50-jarig jubileum 'Zin in zorg', een symposium over de kwaliteit van de zorg en over de motivatie van de zorgverleners. De middag vindt plaats van 13.00 tot 17.00 uur in de Rode Hoed in Amsterdam.

Terwijl de vraag naar zorg stijgt, treedt de overheid terug: de verzorgingsstaat maakt plaats voor de 'zorgzame samenleving'. Vrijwilligerswerk en verzorging door familie en vrienden (mantelzorg) zijn geen extra's meer. Den Haag rekent erop, ze staan ingepland.

Wordt de motivatie van professionals aangetast door een steeds stijgende werkdruk en het steeds technischer worden van hun beroepspraktijk? Krijgen vrijwilligers moeite met hun motivatie doordat ze te maken krijgen met steeds hoger wordende eisen nu ze steeds vaker het verlengstuk worden van de professionals zorg? Is het fiscaal aftrekbaar maken van mantelzorg het toppunt van verzakelijking of juist maatschappelijke erkenning voor belangrijk werk? Welke vorm van zorg heeft de voorkeur van de zorgvragers? Vragen die tijdens het symposium op verschillende manieren aan de orde komen.

Sprekers zijn onder andere Lies Claes (actief in de vrijwillige thuiszorg en hoofdbestuurslid van Humanitas), Mia Duijnste (Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn) en Henk Rengeling (voormalig directeur van de Amsterdam GG&GD en oud-voorzitter van Humanitas). De middag wordt geopend door Paul Cliteur, voorzitter van het Humanistisch Verbond, en staat onder leiding van Humanitas-voorzitter George Brouwer.

De toegangsprijs bedraagt f 75,=. Leden en vrijwilligers van beide organisaties betalen f 25,=. Aanmelden kan door het juiste bedrag over te maken op giro 19 79 30 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht onder vermelding van 'Symposium HV november' en het gewenste aantal kaarten.

Meer informatie: Humanistisch Verbond, Gerben Potman (dinsdag tot en met vrijdag) tel. 030-(2)392136.

Tegen Franse kernproeven

In de afgelopen tijd was er veel aandacht voor de ondergrondse kernproeven die Frankrijk in september op het eilandje Moruroa in de Stille Oceaan wil uitvoeren. Velen ondertekenden een protestbrief aan president Chirac, of plakten op vakantie in Frankrijk proteststickers op franken. En niet alleen individuen, ook regeringen van landen over de hele wereld spraken hun bezorgdheid en afkeuring uit. Die bezorgdheid geldt zowel de milieuschade als de inbreuk die wordt gemaakt op de ontwikkeling van nucleaire ontwapening. De milieu-organisatie Greenpeace gaat voorop in het internationale protest. In Nederland gaf Greenpeace op 10 juli het startschot met een persconferentie, werd een lange lijst van organisaties en personen bekend gemaakt die de kernproeven afkeuren. Eén daarvan was voorzitter Paul Cliteur van het Humanistisch Verbond die daarmee tevens zijn steun betuigde aan de acties van Greenpeace. Over de politieke en diplomatieke verwickelingen rond de kernproeven kunt u bijna dagelijks in de krant lezen. Voor meer informatie over de Greenpeace-actie kunt u bellen: tel. 020-4223344.

Jubileumsymposium 'Zin in opvoeding'

Op 18 oktober organiseren Humanitas en het Humanistisch Verbond in het kader van hun beider 50-jarig jubileum 'Zin in opvoeding', een symposium over de normen en waarden in de dagelijkse praktijk van het opvoeden. De middag vindt plaats van 13.00 tot 17.00 uur in de Rode Hoed in Amsterdam.

Ook voor kinderen bepleiten humanisten een zo groot mogelijke zelfbeschikking. Maar het gevaar bestaat dat 'opvoeding tot vrijheid' verzandt in vrijblijvendheid en onverschilligheid. Er zal gezocht moeten worden naar een evenwicht tussen sturen en laissez faire.

Is de aandacht voor zingevingvragen in het onderwijs te mager? Moet er meer ruimte komen om kinderen te leren omgaan met vragen over goed en kwaad? Heeft ook de kinderopvang een pedagogische opdracht? Wat is eigenlijk een humanistische opvoeding? Leidt het benadrukken van humanistische accenten als openheid, dialoog, inspiratie, vorming moraliteit en levenskunst niet tot een gebrek aan duidelijkheid, structuur en houvast? Hoe maken mensen zich normen en waarden eigen, hoe worden deze tot vanzelfsprekendheden van waaruit men-

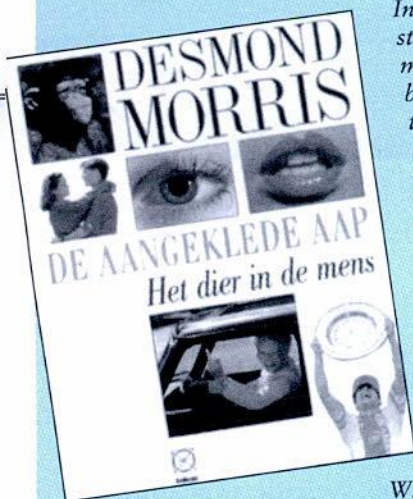
sen leven? Vragen die tijdens het symposium op verschillende manieren aan de orde komen.

Sprekers zijn Diewertje Bakker (pedagoog en docent aan de Universiteit voor Humanistiek), Andries van Dantzig (psychiater), Margot Meeuwig (pedagoog en medewerker van de Stichting Kinderopvang Humanitas), Tineke Netelenbos (staatssecretaris voor Onderwijs en Wetenschappen) en Rob Tielman (bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Utrecht en oud-voorzitter van het Humanistisch Verbond). De middag wordt geopend door Paul Cliteur, voorzitter van het Humanistisch Verbond, en staat onder leiding van Humanitas-voorzitter George Brouwer.

De toegangsprijs bedraagt f 75,-. Leden en vrijwilligers van beide organisaties betalen f 25,-. Aanmelden kan door het juiste bedrag over te maken op giro 197930 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht onder vermelding van 'Symposium HV oktober' en het gewenste aantal kaarten.

Meer informatie: Humanistisch Verbond, Gerben Potman (dinsdag tot en met vrijdag): 030-(2)392136.

Veel kaartjes voor boek van Desmond Morris

In het zomernummer van de Humanist stond een uitgebreid interview met Desmond Morris, de bestsellerauteur van het boek 'De aangeklede aap'. Daarbij konden tien lezers een kans maken op een gratis exemplaar van dit boek door een kaartje naar de redactie te sturen. Bijna 600 mensen bleken dit boek graag in huis te willen hebben en waagden een kansje door een kaartje te sturen. We deden een greep uit de grote stapel en de volgende tien lezers kwamen als winnaars uit de bus. Allen krijgen het boek zo snel mogelijk thuisgestuurd. Gefeliciteerd!

*P.J. Burgerjon-Bloemendal, Leiderdorp
M. van Bergenhenegouwen, Den Haag
L.C.G. Grey-Klingma, Harmelen*

W. Verheggen, Rijswijk

J. Ansems de Vries, Hardenberg

A. van Bruggen, Hoozeveene

T. Smit, Benningbroek

R. van Dijk, Rotterdam

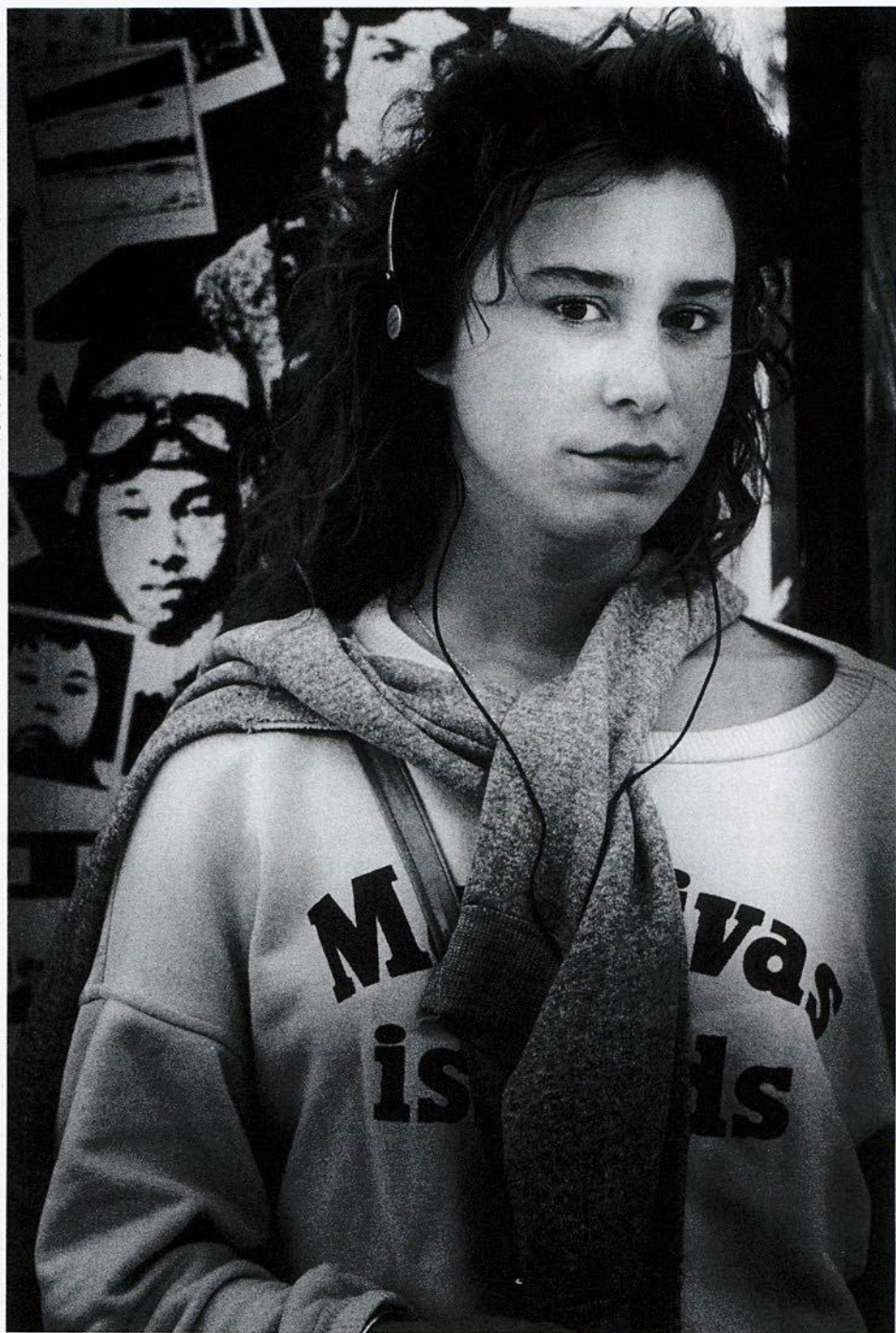
S. Abas, Apeldoorn

G.S. van Sloten-Hulsing, Appingedam

Hivos Online op Internet

Hivos heeft zich als eerste Nederlandse ontwikkelingsorganisatie ingevoegd in het verkeer op de elektronische snelweg. De Hivos 'home page' is te vinden in de Amsterdamse Digitale Stad, het meest bezochte, toonaangevende en gratis toegankelijke Internet-experiment in Nederland. Bezoekers kunnen informatie opvragen over wat Hivos doet in de ontwikkelingslanden en in Nederland. Er is actuele informatie beschikbaar in de vorm van persberichten, informatie over de publiekscampagne 'Vijf voor Afrika', een agenda, een column van de Zimbabwaanse schrijver Chenjerai Hove en artikelen uit het Hivos Magazine. Daarnaast kunnen bezoekers vragen stellen, reacties achterlaten en zich opgeven als donateur, of als spaarder in het Noord-Zuid Plan.

Het Internetadres van Hivos:
<http://www.dds.nl/~hivos/>
Redactie Hivos Online e-mail:
hivos@tool.nl

*Het walkman-ego
laat zich niet meer
vertellen welke
normen en waarden
belangrijk zijn*

De opmars

Vergeleken met 30 jaar geleden gedragen mensen zich vrijer, mondi-
ger, eigenzinniger. Burgers buigen niet langer voor autoriteiten, maar
proberen hun leven zoveel mogelijk naar hun eigen hand te zetten.
Vormen 'calculerende burgers' een bedreiging voor de samenleving?
Harry Kunneman, hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek,
vindt van niet. Een interview over walkman-ego's die zich hebben
ontworsteld aan theemutsculturen.

DOOR TANNY DOBBELAAR

'Mitsubishi, je eigen karakter' - 'Voel je vrij met Libresse' - 'Eigengemaakte soep, met iets van mezelf en iets van Maggi'. Reclamemakers schijnen er radeloos van te worden: consumenten laten zich steeds minder gemakkelijk 'vangen' in een doelgroep. De moderne consument is grillig en moeilijker te sturen dan ooit. Ieder kiest zijn eigen stijl. Reclames spelen daar op in door massaproducten aan te prijzen die moeten passen bij de persoonlijkheid van iedere consument.

Niet alleen voor de commercie vormt individualisering een bron van zorg. Ook op menig opiniepagina zijn in de laatste jaren vele woorden geschreven over de gevaren van het individualisme: de mondige calculerende burger jaagt zijn eigen belang zó fanatiek achterna dat het oog voor zaken als zorgzaamheid en solidariteit verdwijnt. Het ideaal van vrijheid en zelfontplooiing beperkt zich steeds vaker tot het inrichten van de eigen achtertuin, zo stellen critici van de voortschrijdende individualisering vast.

Is die toegenomen aandacht van mensen voor zichzelf nu werkelijk zo bedreigend? Met die vraag stap ik de werkkamer binnen van socioloog Harry Kunneman, hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek en gespecialiseerd in hedendaagse Franse en Duitse denkers als Lyotard, Irigaray en Habermas. Zijn antwoorden blijken doorspekt van een eigen terminologie. In plaats van te spreken over calculerende burgers, praat hij over 'walkman-ego's', die zich ontworsteld hebben aan de verzuilde 'theemutsencultuur' van de jaren vijftig; in westerse geïndustrialiseerde landen onderscheidt hij een 'gesloten' en een 'open' vorm van individualisering. Harry Kunneman: "Het walkman-ego staat voor het individu dat zich niet langer verbonden voelt met een volk, een traditie of een plek. Zij of hij laat zich niet meer vertellen welke normen

Harry Kunneman over open en gesloten individualisme

Ruimte krijgen

De idealen van het walkman-ego noemt Kunneman een vorm van gesloten individualisme. Presteren en consumeren staan er in voorop. "Winnen, concurreren, het maken, dat zijn allemaal zaken die afhangen van de vermogens van het individu.

Maar er is nog een andere, een open vorm van individualisering. Die ken ik van vrouwenstudies en van de kritische theorie - met name van Habermas. Bij het open individualisme gaat het niet om ruimte *nemen* voor jezelf, maar om ruimte *krijgen*. Je vraagt aan anderen om aandacht en respect voor wat je zelf belangrijk vindt, om ruimte om je te onttrekken aan heersende normen en waarden.

Deze open individualisering biedt mensen tegenwoordig veel meer mogelijkheden voor persoonlijke eigenaardigheden en expressie. 'Je ziet het in relaties tussen partners, tussen collega's of tussen ouders en kinderen. Ouders willen heel gericht ruimte bieden aan de persoonlijkheid van hun kind. Het is een geleefde realiteit. Het doet pijn als het niet mogelijk is om uit te vinden wie je zelf bent. Als je bijvoorbeeld bij je ouders geen gehoor vindt voor het feit dat je geen carrière ambieert, maar ...iets vaags."

En: "Als je de mogelijkheid krijgt om echt te voelen waar het je om gaat, dan kun je je beter verbinden met anderen, daar ben ik van overtuigd. Open individualisme genereert solidariteit. Zo bezien hebben we nog een grote achterstand in individualisering."

Achter de thee

De voordelen van het open individualisme zijn voor Harry Kunneman evi-

of abnormaal gevonden. Theemutsenculturen hebben ook altijd een heel actief geheim circuit - van je stiekem af-trekken in bed, bijvoorbeeld."

In zo'n samenleving verwachten mensen niet van elkaar dat ze voor zichzelf opkomen. "Dat gold bij uitstek voor vrouwen. Zij moesten verplicht klaar staan voor anderen, afzien van succes en van een carrière. Ik wil niet zeggen dat het tegenwoordig makkelijk is voor meisjes, maar vergeleken met toen kunnen ze nu wel hardop zeggen wat voor soort leven ze willen leiden."

Kunneman noemt het idee dat de samenleving uiteenvalt in geïsoleerde atomen die slechts hun eigenbelang najagen 'voor Nederland sociologische nonsense.' Problematisch is een cultuur waarin mensen in de eerste plaats op zichzelf geconcentreerd zijn, zeker wel. "Nederland telt twee miljoen burgers die economisch niet nuttig geacht worden. Deze groep mensen mag niet meedoen aan de consumptierace van carrière en prestatie. Maar ze geloven wel in dezelfde idealen. Ook zij willen zelf iets van hun leven maken. Het geweld van het gesloten individualisme zit in die tweedeling: Een grote groep kan niet voldoen aan de prestatiedwang van het walkman-ego. Deze mensen krijgen het gevoel opgedrongen dat ze falen, omdat ze niet voldoen aan het dominante ideaal. Dat is het grote probleem."

Inspirerende vrouwen

Het valt op hoe gemakkelijk Kunneman over vrouwen praat. Met een grote vanzelsprekendheid haalt hij feministische denkers aan als Rosi Braidotti en Luce Irigaray. Waar veel Nederlandse onderzoekers en publicisten een

van de walkman-ego's

en waarden belangrijk zijn, of wie machtig is en wie niet. Het walkman-ego is aangesloten op een mondiale massacultuur. Het heeft ook de idealen van de mondiale consumptiemaatschappij, zoals: ik maak zelf wel uit wat goed voor me is, ik laat mezelf niets meer vertellen, ik wil iets van mijn leven maken. Het walkman-ego vertaalt dat in 'ik wil x', en dan komt er een van die duizenden leefstijlen, identiteiten, subculturen, waar het individu zijn 'walkman' op aansluit."

dent. Zo is het hedendaags individu zeker geen geïsoleerd mens. Integendeel, mensen hebben tegenwoordig vaak diepere, meer persoonlijke relaties met elkaar dan in de verzuilde 'theemutsencultuur' van de jaren vijftig. "Je weet wel, de tijd dat moeder thuis achter de thee zat te wachten totdat de kinderen uit school kwamen. Mensen gingen toen voor een groot deel schuil onder de theemuts van hun zuil. Ze konden niet veel van zichzelf laten zien. Een heleboel gevoelens werden ongepast, ziek

ongeduldige trek om de mond krijgen als het woord feminisme valt, put Kunneman blijkbaar inspiratie uit deze toonaangevende vertegenwoordigers van vrouwenstudies. "Eén van de mooie dingen aan de Universiteit voor Humanistiek is dat hier heel vanzelsprekend het feministische gedachtengoed wordt bestudeerd."

Waarom is hij zo geïnteresseerd in feministische denkers? Harry Kunneman geeft verschillende redenen. "Als je over individualisering spreekt, dan

kom je niet om de rol van de vrouwenbeweging heen. Vrouwen hebben het recht opgeëist om walkman-ego te zijn. Daarmee verstoorden ze de theemutscultuur. Tegelijkertijd stellen feministen vraagtekens bij dit ideaal: Dames, wat schieten we er mee op? Veranderen bestaande machtsverhoudingen als wij ons ook als autonome individuen gaan gedragen? Of moeten we nog andere zaken in het oog houden? Dan kom je uit op die open vorm van individualisme."

Zijn eigen ontwikkeling speelde eveneens een rol bij zijn groeiende belangstelling voor vrouwenstudies. Feministische denkers vulden leemten die hij ontdekte bij Habermas, de Duitse filosoof die door Kunneman al jaren wordt bestudeerd. "Ik heb een intellectuele behoefte aan grote systemen, aan heldere kaders waar je culturele verschijnselen in kunt plaatsen. Habermas gaf dat: hij heeft een fantastisch systeem, alles past perfect in elkaar. Alleen, Habermas schrijft uitsluitend over taal, en zelden over verlangen, erotiek of over het lichaam. Die elementen ging ik missen."

Hij legt uit: "Ik heb diep gerouwd om verschillende gestorven familieleden. Die rouw was een ingrijpend, zeer lichamelijk proces. Het duurde een hele tijd voordat ik emotioneel en lichamelijk op orde was en kon begrijpen wat er in mijn leven was gebeurd. Hetzelfde geldt voor seksualiteit. Ik heb er lang over gedaan voordat ik echt kon begrijpen dat mijn verlangen niet het ver-

langen van mijn partner is. Dat het culturele beeld, waarin mannen macht hebben over vrouwen, was versmolten met mijn eigen verlangens. Dat als ik zin heb, dat zij dat nog niet hoeft te hebben, om het simpel te zeggen.

Feministische denkers houden zich al heel lang met dit soort processen bezig. Dit is een van de meest hoopgevende ontwikkelingen. Zij denken na over hoe je met mensen omgaat zonder ze te manipuleren. En over hoe je met jezelf omgaat, met je eigen lichaam als een aanknopingspunt voor solidariteit met anderen. Dat klopt met ervaringen in mijn eigen leven."

Onder stress

Harry Kunneman grijpt terug op het oorspronkelijke gespreksonderwerp: 'Kijk eens hoe al die walkman-ego's omspringen met hun lichaam! We staan onder stress en joggen het er uit of doen fanatiek aan fitness. Tegelijk eten en drinken we in grote hoeveelheden. Het lichaam is een foodprocessor, waar voortdurend chips en kaas en drank in gaat, zonder dat het even kan vertragen of stilstaan. Ik merk het als ik mensen op bezoek krijg. Dat gaat gepaard met een continue aanvoer van eten. Natuurlijk, dat kan heel fijn zijn,

maar soms staat dat al dat eten en drinken in groot contrast met wat er sociaal en emotioneel gebeurt, met de aandacht die je elkaar wilt geven." Hij trekt de vergelijking met repressieve regimes: "Ze richten mensen af, kneden lichamen totdat ze volledig sociaal bezet zijn, en mensen niets meer kunnen voelen. In feminisme gaat het er ook om het lichaam vrij te maken, zonder dat het vervalt in hedonisme of repressie. Het idee is: een andere omgang met het lichaam maakt andere relaties mogelijk. Daar komt de belofte bij dat dan ook mannen de kloof verkleinen tussen culturele beelden en hun eigen lichaamsbeleving - ze meer individu worden, wat de kwaliteit van relaties verbetert."

Zorg voor zichzelf

De opmars van de walkman-ego's staat ook centraal in Kunnemans opzienbarende artikel over de toekomst van het Humanistisch Verbond (Rekenschap, juni 1995). Hij pleit hierin voor humanistische activiteiten die aansluiten bij individuen die zoeken naar hun eigen leefstijl. Expliciet humanistische ant-

Eten en drinken soms in groot contrast met de aandacht die je elkaar wilt geven.

FOTO: TON POORTVLIET/HOLLANDESE HOOGTE

woorden op grote vragen zijn wenselijk. Is het nu zo dat hij het humanisme ook als een theemutscultuur beschouwt? Kunneman zucht. Een complexe vraag. "In mijn ogen is het HV een mengeling van theemutscultuur, individualisme van het walkman-ego en ook van open individualisme. Met die vermenging wordt weinig helder omgegaan. De financiële basis is tot op zekere hoogte die van een theemutscultuur, en het is begrijpelijk dat het HV daar om pragmatische redenen voor kiest. Neem de geestelijke verzorging. Die is nog steeds gebaseerd op een verzuilde samenleving: een katholiek heeft een pastoor nodig, een protestant een predikant en een humanist een geestelijk werker. Maar in mijn ogen heeft het walkman-ego helemaal geen behoefte aan een vertegenwoordiger van een geestelijke stroming. Je kunt mensen niet meer aanspreken alsof ze behoren tot een genootschap of een levensbeschouwelijke stroming. Tachtig procent van de jongeren wil dat niet - en ik ben geneigd dat als een vooruitgang te beschouwen. Ook walkman-ego's hebben behoefte aan stimulerende discussies over bestaansvragen. Spreek ze aan als mensen die willen praten over hun zorg voor zichzelf, zoals Henk Manschot dat noemt, en niet als potentiële HV-leden die verzorging nodig hebben. Vergeet niet, het walkman-ego

FOTO: IRIS HONDERGOS

*Harry Kunneman:
Een andere
omgang met het
lichaam maakt
andere relaties
mogelijk*

*Een grote groep mensen
krijgt het gevoel
opgedrongen dat ze
falen, omdat ze niet
voldoen aan het
dominante ideaal*

heeft het moeilijk, vooral als de grenzen zichtbaar worden van 'ik kan het maken', als je ziek wordt bijvoorbeeld. Dat zijn problemen waar velen van ons tegen aan lopen.

Ik denk dat het HV nieuwe platforms moet creëren waar mensen met elkaar over hun bestaansvragen kunnen spreken, waarna ze naar huis kunnen gaan om zelf de weg te nemen die bij hun leven past. En dan niet bij de uitgang een acceptgiro's klaarleggen ten bate van de club. Dat club-idee botst met het humanistische idee van autonomie, van zelf keuzes kunnen maken. Nu eet het HV van twee walletjes. Ik vind dat we, zeker intern, als de donder helder moeten krijgen waar het Humanistisch Verbond naar toe moet."

Overleeft de samenleving het individu?

De grootste verworvenheid van de moderne samenleving is het individu. Individualisme geeft uitdrukking aan de grote vrijheid en mondigheid van de moderne burger, maar ook aan een sterke zelfgerichtheid. Betekent individualisme normvervaging en onverschilligheid die de solidariteit van burgers ondermijnt, of is er juist sprake van een nieuwe moraal van oordeelkundigheid en authenticiteit? Technische en economische ontwikkelingen dwingen de mens te zoeken naar nieuwe grenzen en gepaste manieren van communicatie. Overconsumptie en de afbraak van het milieu zijn reden tot zorg. Is het mogelijk om een eigentijdse oplossing voor deze problemen te vinden die recht doen aan de fundamentele waarden van de democratie: vrijheid, rechtvaardigheid en solidariteit?

Het Humanistisch Verbond organiseert dit symposium over de vraag naar de toekomst van democratische waarden. Gerard de Vries (Rijksuniversiteit Limburg) stelt de vraag naar de spanning tussen individu en samenleving. Rob Houtepen (Rijksuniversiteit Limburg) gaat in op de praktische implicaties van het individualisme op de pluriforme Nederlandse samenleving. Michiel Korthals (Landbouwwuniversiteit Wageningen) behandelt vanuit het oogpunt van de milieuproblematiek de

vraag of democratische sturing van technologische ontwikkelingen mogelijk en wenselijk is. Harry Kunneman (Universiteit voor Humanistiek) wordt de vraag voorgelegd of er überhaupt wel sprake is van een bedreiging van de samenleving door het individu.

In het middagedeelte gaan Thijs Wöltgens (PvdA) en Klaas Groenveld, directeur van de Teldersstichting (VVD) in debat over de vraag naar de taak en macht van de politiek in de hedendaagse geïndividualiseerde samenleving. Jos de Beus, Rijksuniversiteit Groningen, zit dit debat voor.

Het symposium vindt plaats op zaterdag 23 september in het CSB, Kromme Nieuwegracht 39 in Utrecht en duurt van 10.00 tot 17.15 uur. De prijs bedraagt f 25,- voor niet-leden van het Humanistisch Verbond en f 15,- voor leden. Als u wilt lunchen betaalt u f 15,- extra.

U kunt zich opgeven door het juiste bedrag over te maken op gironummer 197930 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van 'symposium 23 september', het gewenste aantal kaarten en eventueel het aantal lunches.

Voor meer informatie en reserveringen: Gert van Dijk of Raoul Wirtz, Humanistisch Verbond, tel. 030-392100 (maandag t/m donderdag).

Benno Premsele over kwaliteit van het leven, de omgeving en de kunst

Ik ben een

Onredelijke optimist

Men hoeft maar Bijenkorf-etalages, Van Besouw-tapijt en de Lotek-lamp te noemen - en men is er: Benno Premsele, interieurarchitect en ontwerper van internationale faam, kunstkenner en 'vader van de homo-emancipatie'. Bovendien komt men in tal van commissies, raden, stichtingen en fondsen zijn naam tegen. Als voorzitter, als jurylid. Zodra het woord 'cultuur' valt, wordt er bij hem aangeklopt. Een gesprek met Benno Premsele over kwaliteit: van het leven, van de omgeving, en van kunst.

DOOR KARIN ANEMA

"Een vraag die men mij nogal eens stelt, is: 'wat vindt je van de meubels in dat en dat huis, is het niet een vreselijk interieur?' Door zo'n vraag voel ik me ontzettend beledigd. Dat ik op die kwaliteiten wordt aangesproken! Op dit soort vragen heb ik een pittige dooddoener gevonden: dat je aan het interieur niet kunt zien of iemand onderduikers heeft gehad. Want ik ontmoet de leukste mensen in de meest afschuwelijke interieurs. En omgekeerd."

Soms schromen mensen om hem en zijn partner Friso uit te nodigen. Met het argument dat zij met hun eigen interieur niet tevoorschijn kunnen komen bij Premsele. Kwetsend, vindt hij. Heb je interesse in de mensen zelf, dat zou de vraag moeten zijn. "Zolang de mensen het zelf leuk vinden, is het wat mij betreft goed. Je zult van mij dan ook geen commentaar krijgen dat ik die spullen maar niks vind."

Voor hem geldt dat de gebruiker centraal staat, de omgeving is achtergrond. Of het nu gaat om meubels in een interieur of om een huis: het moet er als vanzelfsprekend staan. Vooral

niet hinderlijk, vervelend of opdringerig. "Ik houd van simpel, recht en rond," zegt Benno Premsele, die dol is op een ingehouden vormgeving. "Zo moet een gebouw zich vanzelf wijzen. Mensen moeten er in ieder geval geen last van hebben - en als het kan wat vreugde."

Verplichte nummers

"De meeste mensen houden van veel visuele drukte, van vol in plaats van leeg. De algemene smaak is helaas niet zo goed ontwikkeld. Men kiest nog altijd voor trends, voor status. Ze hebben geen eigen interieur, maar bijvoorbeeld een Jan des Bouvrie-interieur. In het algemeen kunnen mensen ook niet weten wat ze leuk vinden, ze zijn er immers niet mee opgegroeid en er is een totaal gebrek aan zinnige informatie. Ze doen dus wat andere mensen zeggen en wat ze al kennen. Hun normen zijn gebaseerd op afgekloven en klaargestoomde informatie. Het leidt tot een rijtje verplichte nummers. Mensen zitten vol met clichés.

Clichés zijn regels van anderen. Mensen streven naar zekerheid, naar het er-

gens bij horen. Een cliché heeft veel te maken met status: hoed op naar de koningin, smoking en avondjurk naar het Concertgebouw. De kaasschaaf als verlovingscadeau. Moederdag. Verjaardagen. Ik heb er nooit veel voor gevoeld om mijn verjaardag te vieren. Gelukkig ben ik op 4 mei jarig: nationale rouwdag, daar ben ik makkelijk van af.

Status is gebaseerd op groepsbeslissingen - het geeft geen eigen beslissingen weer. Maar esthetiek is juist iets wat je zelf vindt, waar je zelf over beslist. Ik ben dan ook tegen status, mensen moeten hun waarde ontleenen aan zichzelf en niet aan de voorwerpen die ze om zich heen verzamelen."

Ik erger me aan clichés, of dat nu in kleding, in produkten, in architectuur, of in taal is. 'Doeg', is het nu: hoe krijg je het uit je mond! Clichés werken in de hand dat je iets overneemt zonder er bij na te denken. Voor het vervallen in dat soort automatismen moet je oppassen."

U zat laatst zonder stropdas naast de koningin. Vindt u het cliché om dan

Ik ontmoet de leukste mensen in de meest afschuwelijke interieurs. En omgekeerd.

een das te dragen? Lachend: "Ik ben niet tegen alles in protest - dan zou ik zelf een cliché zijn! Af en toe draag ik wel een stropdas. Het hangt af van de boord van mijn overhemd en van de rest van mijn kleding. Het moet in harmonie zijn."

Ooit zei u dat mensen juist door onze zekerheid in clichés vervallen. Hoe zit dat bij u?

"Ik ben wel een heel onzeker iemand maar ik verval daardoor niet in clichés. Dat komt omdat ik tegelijkertijd zo ontzettend nieuwsgierig ben."

Prikkelende kunst

"Beeldende kunst doorbreekt iedere standaardisering, je wordt er steeds aan iets anders uitgeleverd. Het laat je niet los, het pakt je aan: het gooit voortdurend je oordelen en voor-oordelen te grabbel. Kunstenaars hebben commentaar, ze lokken je uit je tent.

Neem het observatorium van de kunstenaar Morris in de Flevopolder. Het ligt daar heel prachtig in dat *man-made* landschap met die eindeloze horizon. Dat kunstwerk is zo conceptueel: je moet er naar toe, je moet wachten, het dwingt je om te kijken op een bepaald moment, namelijk 21 juni, wanneer de zon het langst op is. Het kunstwerk is een ijkpunt in de tijdloosheid.

"Het meest prikkelende van kunst vind ik het geheim dat er in verborgen zit. Waarom kan iedereen nog altijd naar het Gezicht op Delft van Vermeer kijken? Waarom raak je daar niet op uitgekeken? Omdat er een geheim in het schilderij verborgen zit. Of neem die Japanse tuinen, daar ben ik dol op. In

Op 21 juni kreeg Benno Premssela de Zilveren Anjer uitgereikt door Prins Bernard.

veel van die tuinen speelt zich een mysterie af. Ik kan niet ontdekken wat er aan de hand is, maar er spreekt een enorm ruimtelijk gevoel uit. Of neem de Perzische en Arabische architectuur die minimale zwaartekracht heeft. Hoe dat komt? Dat is juist het geheim!"

Het gaat hem om de spanning zolang je er naar kijkt, niet om de ontrafeling achteraf. "Een geheim moet je niet willen oplepelen met een bestek van woorden. Op het moment dat je het geheim zou begrijpen, zou er niets meer aan zijn." Het is juist het geheim zelf waar hij plezier in heeft.

"Veel mensen denken dat je kunst meteen moet kunnen begrijpen. Anders is het niks. Maar daar gaat het niet om. Om de visie van een kunstenaar te begrijpen, moet je wel enige grammatica kennen, zoals je ook bij het leren van een taal nodig hebt. Je moet er een beetje inkruipen, je dingen eigen maken. Dan leidt het pas tot communicatie."

Je kunt het doorbreken van standarisering vergelijken met breien. Waarom zou het moeten blijven bij één-recht-één-averecht? Waarom niet eens iets anders, zodat je niet vast gaat zitten. Als mensen het niet willen, is het mij ook goed. Maar je mist dan wel een boel. Of dat nu in de kunst, de architectuur of in de muziek is.

Tijdloze dingen

"Kwaliteit heeft iets tijdloos in zich. Sommige produkten hebben zoveel kwaliteit in zich dat ze mee kunnen gaan in de tijd. Je kunt dingen niet tijdloos ontwerpen: dingen worden tijdloos. Zoals de Fortuny-jurk. Een geplisseerde zijden jurk die je in een prop in je tas kunt doen en die je daarna aan kunt trekken en altijd perfect zit. Honderd jaar oud, en de jurk onttrekt zich totaal aan ieder modebeeld. Fantastisch dat dat bestaat.

Het tegenovergestelde van tijdloos is: modieus, trendmatig. Als ik kritiek heb op wat er in de vormgeving gebeurt, is dat omdat de meeste vormgevers volgens de heersende mode, de heersende trend werken. En daarbij alles maar voor vanzelfsprekend aannemen. Allemaal gemakzucht. Ze hebben er niets voor opzij moeten zetten.

En het gaat er om dat je met een ontwikkeling iets toevoegt. Laat ik een voorbeeld geven uit de danswereld. Hans van Manen zei ooit dat hij de dansvloer gebruikt die Martha Graham hem heeft aangegeven. Graham heeft indertijd met haar heel eigen dansstijl de vloer ontdekt. Vroeger

deed de dansvloer niet mee - alles probeerde te zweven. Vervolgens wist Hans van Manen 'de aangever vloer' heel goed op zijn eigen manier te gebruiken. Je moet je natuurlijk wel altijd aan de goede mensen spiegelen.

Sottsass zei ooit dat hij zijn principes had moeten verloochenen. Dat kon ik heel goed begrijpen. Dat is heel moeilijk, dan heb je iets opzij moeten zetten. Dan ben je op een gouden manier bezig."

"In de vormgeving is het moeilijk om je principes opzij te zetten. Maar ik vind het onmogelijk om mijn principes, mijn maatstaven zomaar te veranderen bij de manier waarop ik in het leven sta. Neem de discussie die indertijd speelde over het al dan niet vrijlaten van de drie van Breda. Wel vrijlaten, vond ik. Mijn principe is: we leven in een democratie, en dat betekent onder meer dat iemand die levenslang krijgt na 25 jaar wordt vrijgelaten. Voor de ergste oorlogsmisdadigers verander ik mijn principes niet! Als ik die prijsgeef, ben ik pas echt verloren. Want dan be-geef je je in een richting die je met alle geweld moet bestrijden. Daarom vond ik indertijd die brief van Einstein aan

Mensen moeten hun waarde niet ontleenen aan de voorwerpen die ze om zich heen verzamelen

bloed in je oren hoort kloppen, als er een oorverdovende stilte is, wat is dan interessanter: praten of stilte. Soms stilte. Maar mensen veranderen, en ik geloof dan ook niet in eeuwigdurende liefde, in zekerheden als het gaat om menselijke emoties en relaties.

Je zult steeds weer de balans moeten vinden in een relatie. Als je je almaar aanpast - omdat je van iemand houdt - lever je jezelf in. Als je niets neemt, lever je de relatie in. Die balans is heel moeilijk, maar het maakt het leven ook interessant. Stel je voor als je alles van tevoren zou weten!"

Mentaal raam

Door zijn persoonlijkheid en kennis heeft Premssela een inspirerende invloed in de kunstwereld. Het gaat er

Je kunt dingen niet tijdloos ontwerpen, dingen worden tijdloos.

Roosevelt heel emotioneel. Daarin schreef hij dat hij altijd tegen atoombewapening was geweest, maar dat hij in dit geval bereid was mee te gaan in het idee een atoombom tegen Hitler te gebruiken. Je weet wat er verder gebeurde: de atoombom werd uiteindelijk in Japan gebruikt, waar hij oorspronkelijk niet voor was bedoeld. Je principes verlaten vind ik dus moeilijk. Wel moet je je principes keer op keer testen."

Benno Premssela groeide op in een gezin met een open, tolerante, humanistische sfeer, en kreeg een opvoeding zonder taboes. Heeft hij helemaal geen taboes? "Nee. Maar er zijn wel dingen die ik onredelijk vind. Zoals misbruik maken van mensen. Alles wat ongelijk is, kan ik niet bevatten. Ongelijkheid heeft altijd te maken met misbruik van geld en macht. Wat voor mij telt is vrijwilligheid. Gelijkheid."

Kwaliteit van het leven

De kwaliteit van een relatie ligt voor mij in communicatie. Het is essentieel dat je gezamenlijke interesses hebt, elkaar iets te vertellen hebt. Dat hoeft niet per se tot praten te leiden. Als je je

hem om dat mensen blijven zoeken naar het volgende mentale raam dat open kan. Wat waren voor hem zelf mentale *eye-openers*?

"Dat overkomt je als je vooroordelen hebt. Toen ik in Rome ooit het visioen van de Heilige Teresa van Bernini ging opzoeken, dacht ik dat het een vreselijk melodrama zou zijn. Dat ik er zo weer uit zou lopen. Ik kwam binnen, zag het Barokke beeldwerk in z'n omgeving en vond het prachtig. Terwijl ik helemaal niet van Barok houd.

En zo zag ik bij een ballet in 1959 voor het eerst dat iemand de choreografie, de costuums én het licht deed. Dat licht iets aparts was in een voorstelling. Licht: een aparte vormgeving. Daar heb ik naderhand zoveel van geleerd. Toen ik in de jaren zestig decors maakte, heb ik er dan ook apart iemand voor het licht bij gehaald."

"Wat me beweegt om in al die besturen te zitten? Van anderen ben ik te weten gekomen, dat ik wel bestuurlijk talent heb. Omdat ik almaar voor bestuurlijke functies gevraagd ben, overzie ik inmiddels veel terreinen. Ik weet daarvoor veel. Dat heb ik voornamelijk aan anderen te danken. Dat vind ik leuk, ▶

het motiveert me. Liefdadigheid bestaat niet. Je doet het om iets in jezelf te bevredigen. Ik streef niet naar macht, voel me voor niks geroepen. Ik hoef gelukkig niet de deskundige van wie of wat ook te zijn, ik ben onafhankelijk. Ik ga op zoek naar dingen die stagneren. Zie ik iets, dan ben ik een reuze drammer. Het ontbreekt me totaal aan faalangst. Vandaar dat ik de dingen op een pittige, directe manier naar voren breng. Ik ben het tegenovergestelde van een diplomaat.

Dat ik in al die besturen zit heeft ook te maken met de dubbele discriminatie waarin ik ben opgegroeid. Met het jood-zijn en homo-zijn. Wil je door discriminatie in de samenleving niet onder gaan, dan moet je iets doen. Dat soort verzet is belangrijk voor cultuur zelf."

Zilveren Anjer

Benno Premela kreeg recentelijk de Zilveren Anjer door Prins Bernhard uitgereikt - een prijs voor wie zich in zijn vrije tijd belangeloos voor de cultuur inzet. Dertig jaar geleden zou hij die prijs nooit hebben gekregen, zegt

Als je je almaar aanpast omdat je van iemand houdt, lever je jezelf in.

hij, doelend op de lange periode tussen 1961 en 1971 dat het COC keer op keer tevergeefs Koninklijke Goedkeuring had aangevraagd. De vereniging zou mensen weerhouden van het heteroseksuele leven, of hen zelfs aanzetten tot homosexualiteit. Aan Benno Premela werd meerdere malen gevraagd of het mogelijk was om mannen te verleiden tot homoseksueel gedrag. Waarop ik antwoordde: 'jammer genoeg niet.' "Alleen al het woord 'verleiden', het drukt ongelijkwaardigheid uit. Er wordt toch ook niet aan hetero's gevraagd of ze een ander kunnen verleiden tot heteroseksualiteit! Maar we hebben er veel van geleerd. Bijvoorbeeld dat we de politieke vertegenwoordigers niet alleen moesten wijzen op hun verantwoordelijkheid in deze kwestie, maar hen ook aan hun belofte moesten houden zodra ze in de regering kwamen. Dat heeft Van Agt gewe-

ten. Hij kreeg meteen bericht van ons: waar blijft die erkenning? Toen moest ie wel.

En nu dan de uitreiking van de Zilveren Anjer. Friso en ik zaten naast koningin Beatrix en prinses Juliana. *Four queens on a row*, fluisterde Friso mij toe."

Benno Premela wordt lyrisch als hij praat over architectuur of kunstwerken die de waarde overlaten aan de mens zelf: die er als vanzelfsprekend staan en rust uitstralen. "Die gewoon indrukwekkend zijn in hun soberheid: je moet goed kijken om het te zien." Het gaat om het goede evenwicht tussen verschillende onderdelen. Maten moeten elkaar aankunnen, daar draait het om.

De tatami, de Japanse eenheidsmat, die de maat vormt waarnaar alle Japanse huizen zijn gebouwd, vindt Premela

(INGEZONDEN MEDEDELING)

De bewoner centraal als mens, niet als patiënt. Dat is de visie van de Westfriese Stichting voor Verzorging, Verpleging en Reactivering, waaronder ressorteren Verpleeghuis Lindendael in Hoorn en Verzorgingshuis Sweelinckhof in Wognum. Optimale zorg in een goed woon-, leef- en werkklimaat.

Daarom ook: multidisciplinair werken met veel aandacht voor de individuele bewoner.

In Lindendael wonen momenteel 250 bewoners (omstreeks 1997 groei naar 310 bewoners) en er is een dagbehandeling met 27 bezoekers.

In Lindendael werken ruim 400 medewerkers.

Binnen het team geestelijke verzorging in Verpleeghuis Lindendael is in verband met het vertrek van één der huidige functionarissen de volgende vacature ontstaan:

HUMANISTISCH RAADSVROUWE/MAN TEVENS TEAMCOÖRDINATOR

voor 14 uur per week

Functie-informatie:

Het team geestelijke verzorging bestaat uit een R.K. pastor, een protestants-christelijke pastoraal werker en een humanistisch raadsvrouw en maakt deel uit van de psychosociale dienst. U verleent professionele begeleiding aan individuele bewoners en u levert een bijdrage aan de optimalisering van het woon- en leefklimaat. Ook ondersteunt u medewerkers bij beslissingen van medisch-ethische aard. Bovendien coördineert u het aanbod van geestelijke verzorging en draagt u zorg voor het mede ontwikkelen van een zorgvisie waaraan door de psychosociale dienst gezamenlijk gestalte wordt gegeven. Met de realisatie van het tweede verpleeghuis zal een capaciteitsuitbreiding plaatsvinden.

Wat wij vragen:

U heeft een afgeronde opleiding aan de Universiteit voor Humanistiek of het Humanistisch Opleidingsinstituut. U heeft een open instelling t.a.v. andere levensbeschouwingen en u heeft affiniteit met en kennis van de problematiek van de oudere mens. Tevens beschikt u over uitstekende sociale vaardigheden en u heeft ervaring en/of opleiding op het gebied van beleidsontwikkeling.

Wat wij bieden:

Het salaris en de arbeidsvoorwaarden zijn conform de CAO voor het Ziekenhuiswezen. De functie is ingedeeld in functiegroep 60 (salaris tussen f 4.146,- en f 6.467,-). Bij de selectie zullen meerdere disciplines worden betrokken. Aangaande de aanstelling vindt afstemming plaats met het Humanistisch Verbond.

Hoe kunt u reageren:

Voor nadere inlichtingen kunt u bellen met mevr. E. van Woerkom, hoofd psychosociale dienst, tel. 02290-12950, toestel 298. Uw schriftelijke sollicitatie kunt u tot en met 23 september a.s. richten aan de afdeling personeelszaken van Lindendael, t.a.v. mevr. A. Glas, Koepoortsweg 35, 1624 AB Hoorn.

een schoolvoorbeeld van maatvoering en beperking: het is terughoudend ten opzichte van de mensen. Net als Japanse tuinen. "Bijna ongemerkt stap je van een tuinpad in een huis: het zijn meesters in de overgangen tussen binnen en buiten."

Premsele windt zich op als mensen juist tevoorschijn willen komen met macht, met geld. Met ornamenten. Met kunst als redding van een plan, als franje.

"Alleen in de Arabische en Perzische architectuur zijn ornamenten zo toegepast dat het één wordt met de architectuur. Door die eenheid is het als een droom. Het onttrekt zich aan het aardse. Wat een verbeelding! Het meest positieve waar de mens toe in staat is."

"Ik ben een onredelijke optimist. We houden maar vol. Er zijn tenslotte zo-

Wil je door discriminatie in de samenleving niet onder gaan, dan moet je iets dóén.

veel voorbeelden van kansen die mensen hebben om zich te verheffen boven dagelijks gezeur. Al is het voor velen niet leuk. Soms heb ik te doen met de mensheid. Zo heeft de kerk er niet toe bijgedragen om mensen gelukkig te maken. Ze heeft mensen voornamelijk een schuldbesef aangepreft. En ook architectuur is een neerslag van een houding, van een aanpak. Soms is het om macht te bereiken. Denk maar aan Speer ten tijde van Hitler. Dat doet veel denken aan de Aida, waar de slaven voorbij marcheren.

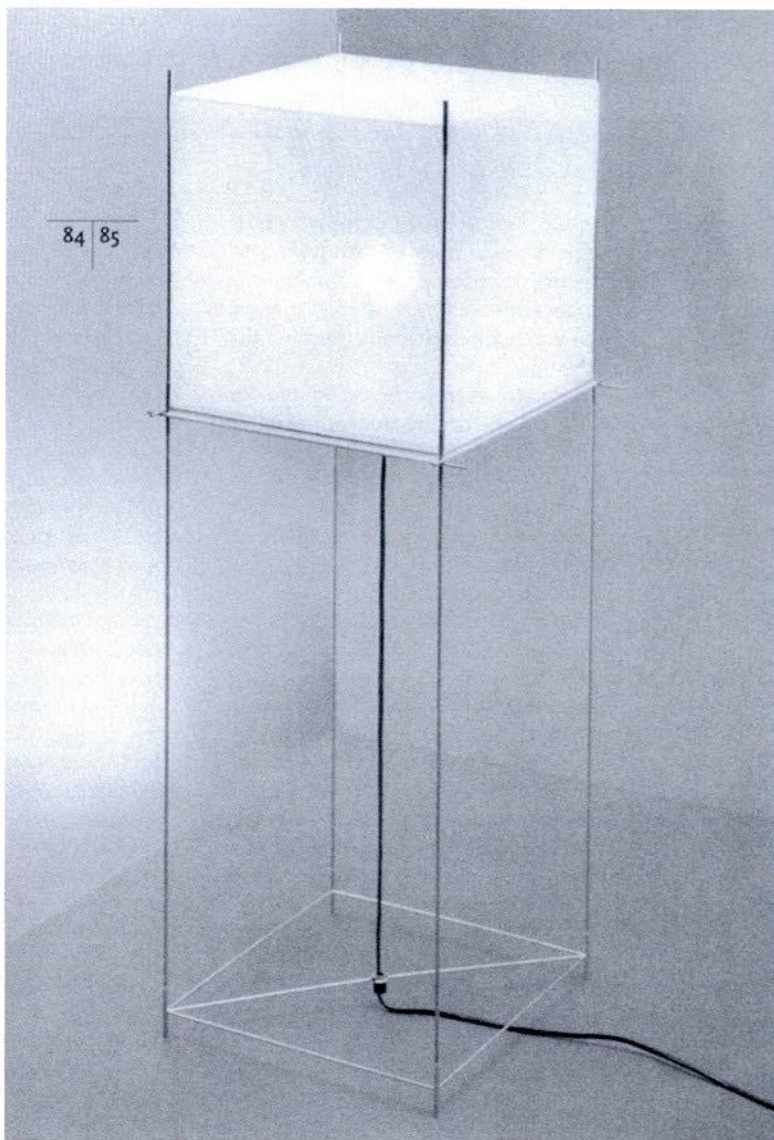
Die façades, al die plomp: allemaal uitdrukking van geld en macht van de elite. Daar ben ik huiverig voor."

Het gesprek met Benno Premsele is afgelopen. Op weg naar de deur zie ik twee Loteklampen staan. Die naam slaat op *low technic*. De Lotek-lamp is immers niet meer dan in elkaar gelast ijzerdraad met papier er omheen. Tegelijkertijd doet de naam Lotek denken aan de Lotus - de romantische Japanse bloem. Voelend aan de iets uitstekende dunne ijzerdraadjes, zegt hij ineens wat zorgelijk dat men onlangs tegen hem zei dat de lamp gevaarlijk voor kinderen zou zijn. Welnee, zeg ik - ik heb twee Loteklampen en vier kinderen thuis - daarvoor is de constructie veel te licht. Als een rechtgeaarde functionalist - gebruiker centraal - haalt Premsele opgelucht adem.

DE LOTEK-LAMP GRATIS IN UW HUIS?

De speciale Lotek-lamp die Benno Premsele in 1987 ontwierp, is in heel wat interieurs een vertrouwd object. Frappant eenvoudig en daardoor misschien wel tijdloos, past deze lamp in bijna elke inrichting. De lamp kan op vier verschillende standen worden gezet (op de foto is de hoogste stand afgebeeld).

U maakt kans op een gratis exemplaar van deze lamp van f 150,- als u vóór maandag 18 september een kaartje met uw naam en adres stuurt naar de redactie van de Humanist: Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Geweld tegen vrouwen in China niet aan de orde in Beijing

Dat de vierde VN-Wereldvrouwenconferentie uitgerekend in Beijing plaatsvindt, heeft iets ironisch. Want hoewel China bij de Verenigde Naties een goede reputatie schijnt te hebben op het gebied van de vrouwenemancipatie, is de onderdrukking en discriminatie van Chinese vrouwen nog steeds schrijnend. Volgens de Chinese filosofe en mensenrechtenactiviste Xiaorong Li, die onlangs op uitnodiging van het Humanistisch Overleg Mensenrechten naar Nederland kwam, is China er vooral op uit om via de conferentie z'n mondiale imago op te vijzelen.

DOOR JANSSEN SCHOTTELNDREIER

Van de vierde Wereldvrouwenconferentie, die in september vrouwen uit alle werelddelen naar Beijing brengt, zullen de Chinezen zelf weinig merken. Deze eerste internationale mega-conferentie in China is met zware veiligheidsmaatregelen omgeven om te voorkomen dat de deelnemers in contact komen met de Chinese bevolking. De regering is vooral bezorgd over de schaduwconferentie van onafhankelijke groeperingen die ongeveer dezelfde periode plaatsvindt. Ruim 35000 buitenlandse deelnemers hebben zich hiervoor ingeschreven. De Chinese Vrouwenbond, in wiens handen de organisatie van beide evenementen berust, vreest dat 'vijandige krachten uit binnen- en buitenland dit platform zullen aangrijpen voor sabotage en aanvallen op de overheid'. Aan de eigen bevolking wordt de schaduwconferentie afgeschilderd als 'een bijeenkomst van nudisten, homoseksuelen en prostituees'.

"De regering is doodsbenuwd dat de vrouwenconferentie zal worden benut voor verzet tegen de politieke repressie", zegt filosofe en mensenrechtenactiviste Xiaorong Li, zelf betrokken bij de voorbereidingen voor deze conferentie. "Bovendien is het onderwerp vrouwenrechten in China zelf een uitermate hei-

kel punt. De regering wil niet dat goede naam die China in dit opzicht in het westen heeft, wordt doorgeprikt. Daarom houdt de overheid de hele conferentie nauwgezet onder controle."

Niet welkom

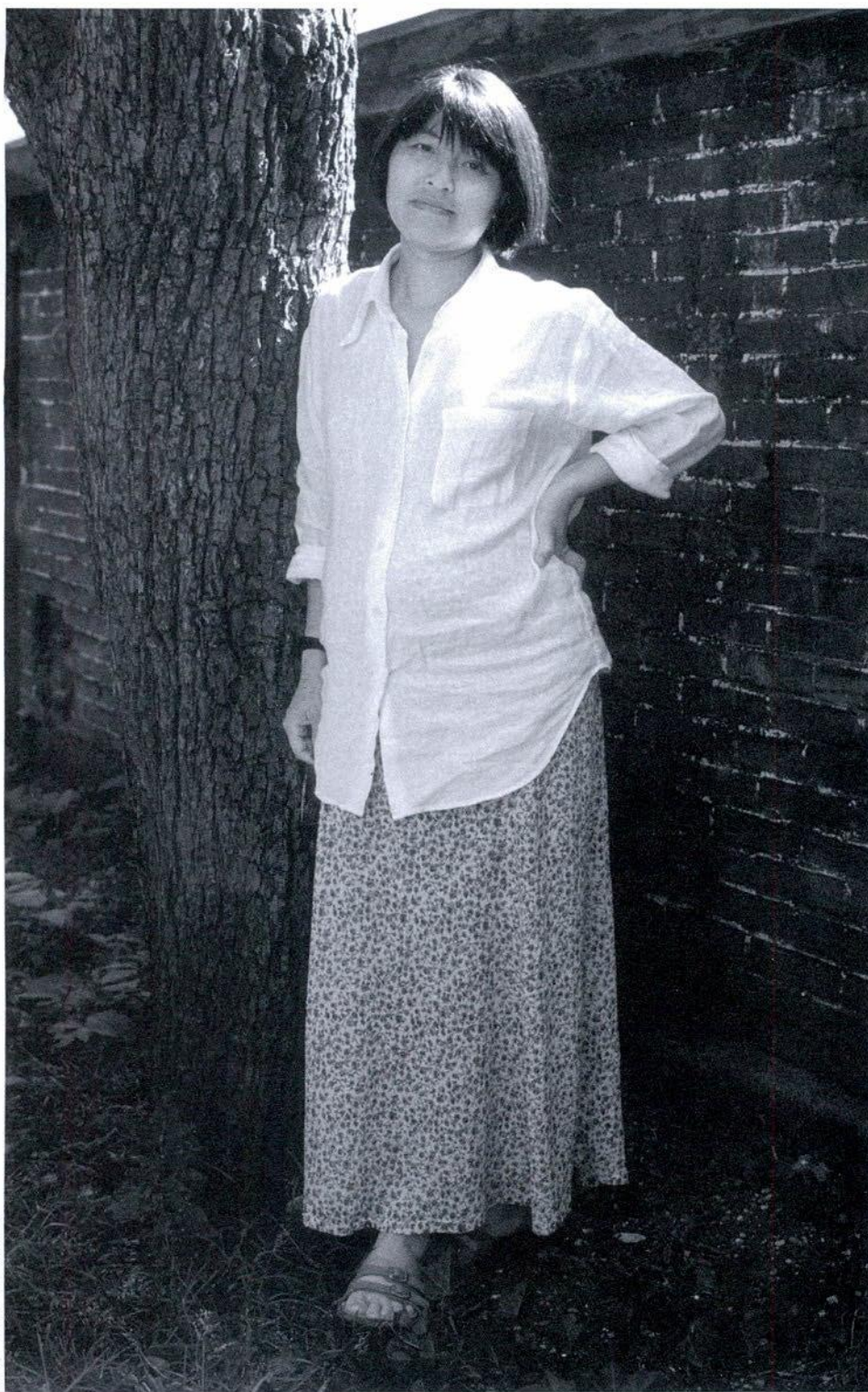
Xiaorong Li is zelf één van de mensen die China's grens in september naar verwachting niet zullen kunnen passeren. De 37-jarige politiek-filosofe heeft zich, sinds zij in '89 geschokt werd door het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede, toegelegd op het onderwerp 'mensenrechten'. In de Verenigde Staten, waarheen zij in 1987 ging om onderzoek te doen aan de Stanford Universiteit, ontwikkelde zij een handboek voor mensenrechten waarop slachtoffers van de Chinese repressie zich internationaal konden beroepen. Samen met de onafhankelijke steungroep Human Rights in China (waarvan zij vice-voorzitter is) probeert zij sinds die tijd vanuit de VS de mensenrechtenschendingen in haar land in de openbaarheid te brengen. Sinds de Chinese luchthavenautoriteiten vorig jaar bij haar bezoek aan haar vaderland dikke bundels informatie over dit onderwerp confisqueerden, weet de filosofe dat zij niet welkom zal zijn. "Het bleek dat ik al die tijd was gevolgd en

dat mijn telefoon was afgetapt. De overheid ziet mij als een bedreiging."

Ook de steungroep Human Rights in China, die uitgebreid onderzoek doet naar de rechten van Chinese vrouwen, is niet welkom. Het is één van de vijfhonderd 'niet-gouvernementele' groepen die vergeefs hebben gepoogd te worden toegelaten tot de officiële vrouwenconferentie. Of de groep de schaduwconferentie zal kunnen bijwonen, is nog niet zeker.

Volgens Xiaorong Li is de belangrijkste reden voor China om zich als gastland voor de Wereldvrouwenconferentie beschikbaar te stellen, een opportunistische. "Deze conferentie is voor China een goede gelegenheid om binnen de internationale gemeenschap z'n imago te herstellen. Na de gebeurtenissen van juni '89 veroordeelde de hele wereld China, en is het land in een isolement geraakt. Door zich te presenteren als beijveraar van vrouwenemancipatie hoopt de regering weer internationaal te worden geaccepteerd."

Ondertussen worden de rechten van Chinese vrouwen, ondanks de verbeteringsprogramma's die de Communistische Partij sinds 1949 heeft doorgevoerd, steeds méér met voeten getreden. Xiaorong Li: "In het westen leeft bij veel mensen, ook onder feministen, het

女权是人权

(Vertaling:
Vrouwenrechten
zijn mensenrechten)

beeld dat China het op emancipatiegebied uitstekend heeft gedaan. Officieel hebben Chinese vrouwen inderdaad gelijke rechten gekregen. Er zijn wettelijke verbeteringen doorgevoerd zoals het verbod op polygamie en het recht om te erven, en voorbehoedsmiddelen zijn gratis. Maar alle vrouwenorganisaties in China staan onder controle van de partij en dat betekent dat in geval van botsende belangen, de partijbelangen altijd vóórgaan. Verbeteringen voor vrouwen worden alleen doorgevoerd wanneer ze passen in hun straatje.'

Misstanden

Een aantal 'traditionele' schrijnende misstanden bestaat dan ook onverminderd voort. Zo is vrouwenmishandeling binnen het huwelijk nog altijd normaal. En zijn vrouwenhandel en gedwongen prostitutie nog steeds wijdverbreid. Volgens officiële bronnen werden in 1993 15000 vrouwen en meisjes gekidnapt en verhandeld als bruid of prostituée. Verder wordt vooral op het platteland aan onderwijs voor meisjes vaak geen geld 'verspild': 150 miljoen Chinese vrouwen en meisjes zijn analfabeet.

Door de invoering van de 'vrije markt' de laatste 15 jaar, is de positie van vrouwen volgens Xiaorong Li verder verslechterd. "Op de arbeidsmarkt is openlijke discriminatie aan de gang. Vrouwen hadden toch al lagere posities en verdienen minder dan mannen, maar zij worden nu ook het eerst werkloos als de staatsondernemingen worden opgeheven. Veel werkgevers, niet alleen bedrijven maar ook universiteiten, weren vrouwen openlijk omdat ze 'te duur' zijn door de kosten van onder andere zwangerschapsverlof." In die

moederschaps-hinder zien sommigen overigens een remedie tegen werkloosheid: "Er gaan stemmen op om vrouwen te verplichten tot vier jaar onbetaald zwangerschapsverlof - als maatregel tegen de werkloosheid. Weer een voorbeeld van het opportunisme dat de boventoon voert als het om vrouwenbelangen gaat."

Eén-kind-beleid

Het meest gevoelige punt is volgens Xiaorong Li echter de gewelddadige bevolkingspolitiek waarmee de Chinese regering sinds 1979 tracht de uit zijn voegen gegroeide populatie terug te dringen. Bevolkingsbeleid is een thema dat op de vorige wereldvrouwenconferentie in Cairo uitgebreid aan de orde kwam: in de slotresolutie draaide het om de keuzevrijheid van vrouwen op dit gebied. In China zelf is het onderwerp echter nog steeds taboe. Weinig mensen durven openlijk kritiek te leveren op de wijze waarop het 'één-kind-beleid' wordt uitgevoerd: met boetes,

Xiaorong Li: Echte kritische feministen zullen in Beijing niet te horen zijn

ontzegging van medische zorg, confiscering van eigendom en ontslag bij het werk, maar ook met lijfelijk geweld. Vrouwen worden tot in de zevende of achtste maand van hun zwangerschap gedwongen geaborteerd, en op grote schaal onvrijwillig gesteriliseerd. Xiaorong Li heeft het allemaal van dichtbij meegemaakt, en vertelt op ingehouden toon gruwelijkheden over gif-injecties in het hoofd van foetussen. "Dat soort dingen gebeurt vooral bij meisjesbabies - een gevolg van de traditionele voorkeur voor zonen. De overheid heeft nu het gebruik van echo's voor geslachtsbepaling verboden, maar die praktijken gaan rustig door. Na de geboorte worden meisjes vaak alsnog omgebracht, of te vondeling gelegd. Of ze worden verstopt: dan bestaan ze officieel

niet en zijn verstoken van alle rechten." De Chinese vrouwenbonden durven deze misstanden nauwelijks ter discussie te stellen: "Het is gevaarlijk om over dit onderwerp te praten. Bovendien zijn ze bang dat ze over één kam zullen worden geschoren met de westerse critici. Die zien niet hoe nijpend het bevolkingsprobleem in China is. Ik zelf ben óók voor bevolkingsvermindering. Maar dit geweld tegen vrouwen is een aantasting van hun mensenrechten."

Mantel der liefde

In Beijing komt deze kwestie in september ook niet aan de orde. De door China afgevaardigde vrouwen, allen zorgvuldig geselecteerd door de overheid, zullen deze en andere tere punten op zowel de officiële als de schaduwconfe-

Veel activiteiten van humanisten rondom vrouwenconferentie

Ook humanisten in Beijing

Het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) neemt vanaf eind augustus twee weken deel aan het NGO Forum van de Vierde VN Wereldvrouwenconferentie in Beijing, China. Het HOM wil aandacht vragen voor de mensenrechten van vrouwen, in het bijzonder voor vrouwen in conflictgebieden, vrouwelijke vluchtelingen en asielzoekers. Workshops, die in samenwerking met vooral vrouwen uit de vele conflicthaarden in de wereld worden georganiseerd, bieden de mogelijkheid om persoonlijke ervaringen uit te wisselen en om te werken aan strategieën ter bescherming van de mensenrechten van vrouwen.

HOM en De Salon

Zondag 15 oktober van 14.30-17.00 uur organiseren het HOM en de Stichting De Salon een publiek debat over de uitkomsten en de betekenis van de Vierde VN Wereldvrouwenconferentie. De Salon vindt plaats in Ottone, Kromme Nieuwegracht 62, Utrecht. Meer informatie bij het HOM, tel. 030 - 392134.

Brochure 'Een steen in de vijver'

In het kader van de Vierde VN Wereldvrouwenconferentie in Beijing, heeft het Platform Mensenrechten Beijing '95 de brochure 'Een steen in de vijver: mensenrechten van vrouwen' uitgegeven. De brochure is geschreven om de

discussie over mensenrechten van vrouwen en geweld tegen vrouwen te verbreden en ook niet direct betrokkenen te informeren. In de brochure is er aandacht voor geweld tegen vrouwen, in het bijzonder ten aanzien van meisjes, zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen; geweld in de overheids- en privésfeer, in conflictsituaties, als gevolg van culturele tradities en religie, in relatie tot armoede, reproductieve rechten en vrouwenhandel. Zolang de voorraad

strekt is deze gratis brochure bij het HOM verkrijgbaar. Bij bestelling van meer dan twee exemplaren worden portokosten in rekening gebracht. HOM, tel. 030-392134.

Schrijfactie voor Xiao Xuehui in China

Xiao Xuehui (1950) is ethica, filosofe, politiek essayist en activiste voor de mensenrechten en democratie. Ze woont in Chengdu, de hoofdstad van de Chinese provincie Sichuan. Als gevolg van haar politieke activiteiten en de inhoud van haar werk zat zij 19 maanden (1989-1990) gevangen en is ze mishandeld. Na haar vrijlating verloor zij haar baan als docente aan de universiteit, en er werd plagiaat gepleegd op haar werk. De Chinese veiligheids politie houdt Xiao Xuehui continu in de gaten, opent haar post en luistert haar telefoon af. Zij wordt gedwongen zeer geïsoleerd te leven, want haar vrienden en collega's zijn niet vrij om haar te bezoeken.

Om te protesteren tegen de schending van het recht op vrijheid van meningsuiting en vergadering van Dr. Xiao Xuehui en om haar moreel te ondersteunen, heeft het HOM een schrijfactie gelanceerd. Meer achtergrondinformatie over Xiao Xuehui en voorbeeldbrieven zijn bij het HOM op te vragen, tel. 030-392134.

FOTO: LINETTE RAVEN

HSN-studiedag over mensenrechten voor vrouwen

Op vrijdag 8 december zal het HSN (Humanistisch Studiecentrum Nederland) in Rotterdam een studiedag houden naar aanleiding van de Dag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens op 10 december en de Wereldvrouwenconferentie die van 4 tot 17 september in Beijing wordt gehouden.

Toelichting: de laatste jaren wordt vanuit feministisch perspectief de universaliteit van mensenrechten aan een kritisch onderzoek onderworpen. Aan de ene kant blijkt tegen de eis van specifieke rechten voor vrouwen het universele karakter van mensenrechten te worden ingebracht. In die gedachten-gang zouden rechten die slechts voor een specifieke groep van toepassing zijn, niet onder de mensenrechten vallen omdat ze strijdig zijn met de universaliteit daarvan. Aan de andere kant wordt door feministen juist gewezen op een praktijk waarin de universele pretentie van mensenrechten niet wordt waargemaakt wanneer ze niet voor vrouwen gelden. Op deze HSN-studiedag zullen o.a. het woord voeren: Opening door de voorzitter van het dagelijks bestuur van het HSN Rob Tielman; inleiding door de dagvoorzitter; Thomas Spijkerboer over vluchtelingenrecht; Jenny Goldschmidt (voorzitter van de Commissie Gelijke Behandeling) over vrouwenrechten; Rob Buitenweg over mensenrechten en vrouwenrechten; Greetje den Ouden over haar ervaringen tijdens de wereldvrouwenconferentie in Beijing en iemand van het HOM (Humanistisch Overleg Mensenrechten). Er is ook tijd ingeruimd voor discussie. Voor meer informatie en aanmelding kunt u contact opnemen met HSN, Postbus 797, 3500 AT Utrecht, tel. 030-390189 (Hans Hammelburg).

(Ingezonden mededeling)

rentie met de mantel der liefde bedekken. "Echt kritische feministen zullen in Beijing niet te horen zijn. Bovendien zijn op het punt van bevolkingspolitiek de problemen van Chinese (en Indiase, en Mexicaanse) vrouwen lijnrecht tegengesteld aan die van veel westerse vrouwen. Jullie vechten juist voor vrij toegankelijke voorbehoedsmiddelen!"

Zelf zal Xiaorong Li in haar lezingen en artikelen vanuit de VS blijven proberen 'een objectiever beeld' te geven van de positie van Chinese vrouwen. Maar de Chinese autoriteiten hadden niet bang hoeven zijn dat zij zelf naar de vrouwenconferentie zou komen. Ze verwacht tegen die tijd een kind. Haar eerste.

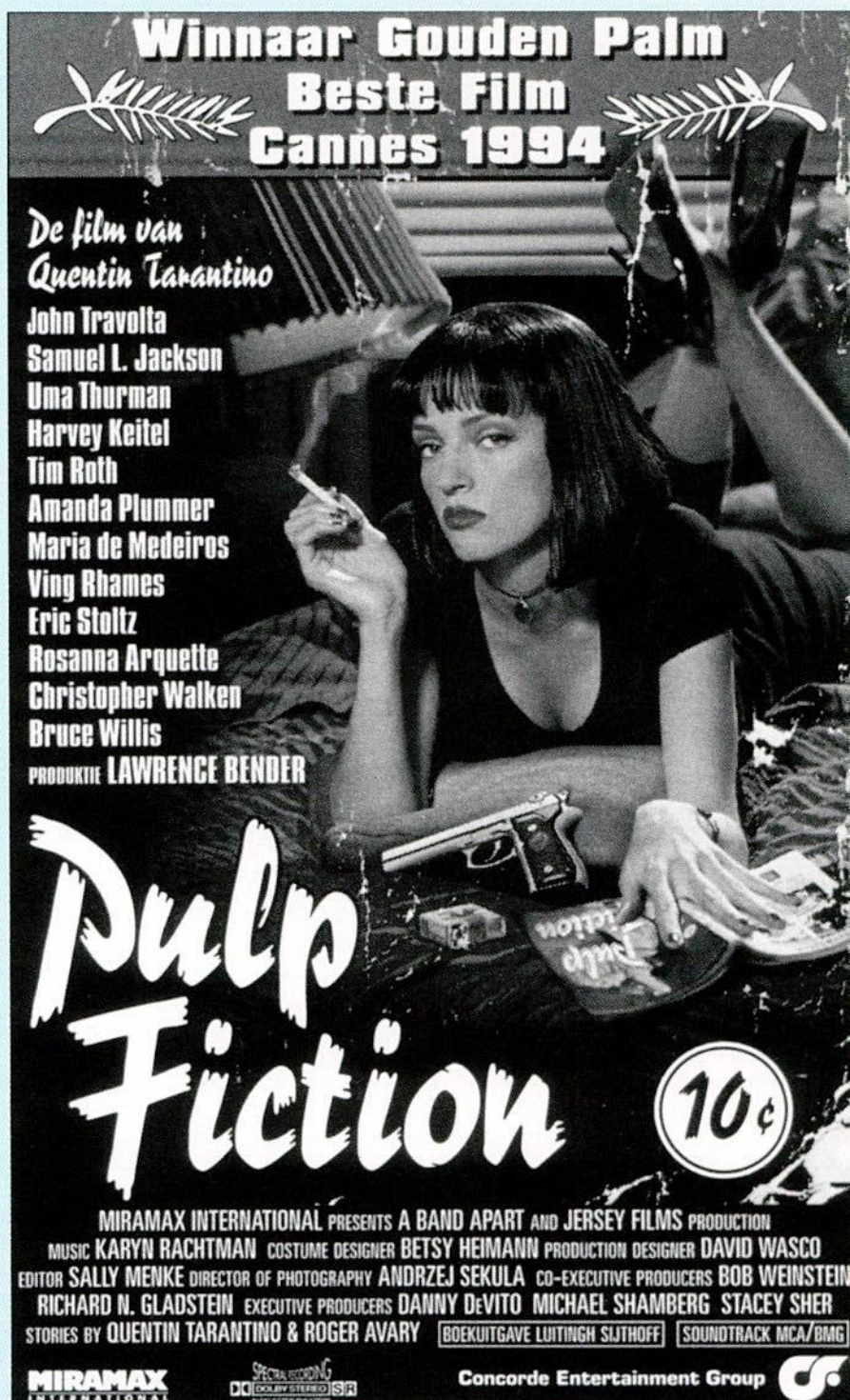
Het is niet de enige tegenstelling die de vrouwenconferentie parten zal spelen. De grote economische, politieke en religieuze tegenstellingen en het resulterend geharrewar zijn inmiddels breed in de pers uitgemeten. Maar toch is de Vierde Wereldvrouwenconferentie volgens Xiaorong Li geen zinloze gebeurtenis: "De vrouwenstrijd in de verschillende landen heeft toch een hele grote gemeenschappelijke noemer, die de bijeenkomst hoe dan ook de moeite waard maakt. Het gaat uiteindelijk om respect voor vrouwen. Vrouwen willen worden behandeld als mensen, met onvervreembare mensenrechten. Dat is nog altijd de kern van de vrouwenstrijd overal ter wereld."

Cochenille
Cochenille
Cochenille

**Driejarige opleiding
gedurende negen
weekeinden per jaar**

Roodetorenstraat 12
7201 DH Zutphen
Tel. (05750) 19890/20738

**School voor kunstzinnige
therapie en psychosynthese**

De huurmoordenaars Vincent en Jules zijn monsterlijk, maar ook heel menselijk

Een groot deel van Nederland is verontrust omdat een ander deel van Nederland blijkt te genieten van geweld. Het prominent aanwezige geweld in enkele recente speelfilms wordt in heftige bewoordingen aan de kaak gesteld. Tarantino's 'Pulp Fiction' is al snel uitgegroeid tot hét voorbeeld van de 'a-morele' geweldsfilm. Ten onrechte, meent Marjan Slob.

DOOR MARJAN SLOB

De filmrecensenten van deze planeet verkeren in grote opschudding. Vorig jaar bracht de jonge regisseur Quentin Tarantino een film uit - Pulp Fiction - waarvan iedere criticus onmiddellijk de filmische kwaliteit erkende. 'Wat een goed gemaakte, sprankelende, originele en grappige film!', schreven ze juichend. Ze wezen bewonderend op het ingenieuze script van Tarantino, waarin meerdere verhaallijnen soepeltjes door elkaar lopen, op de geraffineerde manier waarop hij allerlei citaten uit de filmgeschiedenis in zijn verhaal verwerkt, en op de glansrollen die hij zijn acteurs laat spelen. Tarantino werd uitgeroepen tot genie, tot de Hoop van Hollywood, en Pulp Fiction tot de grootste filmische sensatie van het afgelopen jaar.

Onbehagen

Nu zou je verwachten dat al die opschudding na een poosje wel zou luwen. Medialand wisselt de ene bejubelde film meestal al snel in voor het volgende 'meesterwerk'. Maar zo vergaat het Pulp Fiction niet. Recensenten en filmkenners praten er nog steeds over. En het opmerkelijke is dat ze dat in de loop van de tijd op een andere manier zijn gaan doen. Bewondering heeft gezelschap gekregen van onbehagen. Want, zo zegt men, de film is wel erg gewelddadig. Tarantino toont een cynische, nihilistische wereld, waarin hij zijn toeschouwers verleidt om te lachen om geweld. En dat kan niet. Dat is immoreel. In de woorden van psychiater A. van Dantzig, uitgesproken tijdens een rondetafel-gesprek dat filmtijd-

maken naar de 'gewone' geweldfilm. Titels overbodig: zet vanavond de televisie aan, zap wat langs de kanalen en vroeg of laat is het raak. U heeft een film te pakken waarin een man het onrecht van de wereld bestrijdt. Misschien is de man van vanavond een stoere sheriff, misschien zit hij bij de politie en merkt hij dat zijn superieur corrupt is, of misschien is het Rambo wel die in zijn eentje de jungle zuivert van de ongere elementen. Hoe dan ook: deze man herstelt orde en eer en daarbij vallen veel, vaak heel veel doden. Nog iets over deze man: hij handelt liever dan hij praat.

Banaal kwaad

Nu naar Pulp Fiction. Tarantino toont ons twee huurmoordenaars, Vincent en Jules, die er geen enkel probleem mee hebben om iemand neer te knallen. Alle pulpfilms die je ooit zag bereiden je er op voor dat dit de slechterikken zijn. Ze hebben immers geen hoger doel, ze moorden niet om een andere reden dan geld. Het verontrustende is nu, dat Tarantino je die simpele classificatie niet gunt. Vincent en Jules zijn monsterlijk, maar ook heel menselijk. Ze kletsen, babbelen, grappen, ouwehoeren én moorden. We zien hen in hun kleinheid en hun dagelijksheid. Hun moorden zijn knullig en terloops en produceren een hoop bloederige resten. Ze zijn ontdaan van elke heroïek - ook van de heroïek van de schurk. Hun kwaad is, om met Hannah Arendt te spreken, banaal. Nu vind ik het al prachtig en erg 'waar' om geweld op deze manier van de glans te ontdoen die het in de lopende-

Enfin, Butch verbreekt zijn belofte, verslaat zijn tegenstander en moet vluchten, want de bedrogen Marcellus zint natuurlijk op wraak. Tijdens zijn vlucht blijkt dat Butch zijn horloge heeft laten liggen. Hij moet terug. Butch krijgt het horloge te pakken, ten koste van verwikkelingen die te complex zijn om hier samen te vatten. Van belang is, dat Butch - die nooit eerder iemand heeft vermoord - aan het einde van de dag tenminste twee doden op zijn geweten heeft. Allemaal om eer en mannelijkheid, in casu dat horloge, veilig te stellen. Tarantino lijkt het haast rituele karakter van Butch' optreden van die dag nog eens te onderstrepen in de scène waarin Butch zijn wapen kiest. Een pistool? Nee. Een kettingzaag misschien? Ook niet. Een samoeraizwaard, symbool van een krijgerstraditie die eer boven leven stelt, vindt Butch daarentegen goed bij zijn missie passen.

Comfortabele positie

Geweld in films is niets bijzonders. In Rambo-, Schwarzenegger- én Bruce Willis-films vallen er doden bij bosjes. Het publiek dat van dergelijke films houdt (en dat zijn niet de recensenten), heeft daar helemaal geen problemen mee. Het geweld dient in dit soort films immers een 'goed' doel, en dat zuivert de held van alle blaam. Kijkers hoeven zichzelf niet de onaangename vraag te stellen waarom ze genieten van geweld. Want ook al toont de film constant moordpartijen, we kunnen geloven dat het ons daar niet om te doen is. We willen alleen maar dat orde, eer en va-

Geweld zonder glamour

schrift Skrien over Pulp Fiction organiseerde: 'Is deze hele discussie eigenlijk niet te veel eer voor de film? (-) [W]e betuigen met dit gesprek ook eer aan een poging die moreel iets heel voos heeft. En dat weet Tarantino ook.'

Van Dantzig, en met hem de andere verontrusten, bekijkt Pulp Fiction kennelijk alsof de film een studie is van het lege leven van een handvol criminelen. Die sociologische manier van kijken naar een film is nooit de meest vruchtbare, en in het geval van Pulp Fiction - het produkt van een filmverslaafde - al helemaal niet. In het volgende stel ik een andere manier van kijken naar Pulp Fiction voor. Een manier waarbij Tarantino opeens helemaal niet immoreel blijkt, maar juist een vertoog over geweld in films blijkt te houden. Daarvoor moet ik eerst een uitstapje

band films van Hollywood gekregen heeft. Tarantino toont het negatief van de 'schone' moorden in het wraakfilm-genre, zijn Jules en Vincent zijn de tegenpolen van de zwijgende helden die moorden uit missie.

Maar dit is niet het enige type 'film-geweld' dat Pulp Fiction op de korrel neemt. Tarantino trakteert ons ook op een echte moordenaar-uit-missie, bokser Butch (gespeeld door actieheld Bruce Willis uit de zogenaamde Die Hard-cyclus). Butch neemt van super-gangster Marcellus geld aan om een wedstrijd te verliezen. Al friemelend aan zijn horloge besluit hij om zich toch maar niet te laten lenen voor zoiets infaams. De kijker weet inmiddels dat het horloge in de familie van Butch van vader op zoon wordt doorgegeven, als een soort symbool voor mannelijkheid.

derland worden gered. En tja, als dat niet goedschiks kan, dan moet dat maar kwaadschiks.

Tarantino gunt ons die comfortabele positie niet. Zijn moordenaars hebben geen principes in hun hoofd, maar moorden per ongeluk of omdat dat van hen wordt gevraagd, zoals Vincent en Jules. En als ze al principes hebben, zoals Butch, dan zijn het de sentimentele principes van de macho, die wel heel heldhaftig lijken, maar uiteindelijk alleen maar leiden tot meer doden.

Geweld is niet glamorous: dat is voor mij de 'boodschap' die Pulp Fiction op deze twee manieren uitwerkt. De morele verontwaardiging over deze film is in mijn ogen dan ook misplaatst. Ik vind het juist een morele verdienste om geweld te demystificeren. Daar wordt het minder aantrekkelijk van. ■

*Voor zichzelf of
voor de ander,
waarvoor leeft
de mens?*

Waarvoor leeft een mens? Om zichzelf te realiseren, om al z'n verlangens en behoeften te bevredigen en alle talenten voor zichzelf uit te buiten?

Of leeft een mens vooral voor een ander? Voor de medemens die z'n hulp nodig heeft, voor de wereld die beter moet? Misschien wisselt het antwoord op deze vragen met de situatie waarin iemand zich bevindt.

In deze serie (het vervolg van de serie die vorig jaar in de Humanist stond) komen weer mensen aan het woord die vertellen hoe zij hun eigen invulling geven aan hun plek in de wereld. De een cijfert zichzelf jarenlang weg in de strijd voor een betere wereld, de ander zegt tabé tegen iedereen en zeilt de wereld over. Iemand is pleegouder van een hele schare kinderen; een ander die zich vroeger onderscheidde als strijdlustig links, is vooral rijk en behoudend geworden.

Allemaal mensen die keuzes maken hoe zij in het leven willen staan. Mensen die zichzelf centraal stellen. Mensen die zich richten op hun medemens. En mensen die het lukt om zowel voor zichzelf als voor de ander te leven.

Door zaken rechtvaardig te regelen, blijf ik mijn idealen trouw

Uit idealisme gaat Elske Coosen rechten studeren. Ze wil meer rechten bevechten voor vrouwen. Met haar werk op een Buro voor Rechtshulp komt ze op voor mensen aan de onderkant van de samenleving. Na acht jaar maakt ze de overstap naar de advocatuur. Nu doet ze vooral commerciële zaken en heeft ze meer mannen dan vrouwen als cliënt. Is ze daarmee haar oude idealen ontrouw geworden? Derde aflevering in de serie 'Voor zichzelf of voor de ander, waarvoor leeft de mens?'.

DOOR JAPKE SCHONEWILLE

'Mijn redding', noemt Elske Coosen (51) het dat ze eind jaren zestig in aankoming komt met de vrouwenbeweging. Ze is dan getrouwd, heeft een zoon en werkt één dag per week als bibliothecaresse op een advocatenkantoor. Maar de romantiek is vervlogen, het huisvrouwenbestaan voelt leeg en de cursussen wandkleden maken en Italiaans leren bevredigen niet meer. 'Is this all there is?' vraagt ze zich af. Elske Coosen nu: "Het leven moest meer in huis hebben. En ik kon niet gaan zitten wachten tot een ander het voor me regelde, ik moest het zelf doen."

Het is de tijd van Man Vrouw Maatschappij, Dolle Mina, van acties en demonstraties. Ze doet mee aan praatgroepen en raakt betrokken bij 'Vrouwen bellen vrouwen'. Steeds meer beseft ze hoe belangrijk het is voor vrouwen om hun onafhankelijkheid te be-

houden. Ze besluit rechten te gaan studeren. Elske Coosen: "Ik koos voor rechten uit idealisme, wilde meer rechten voor vrouwen bevechten. En meer vrouwen bewust laten worden van hun mogelijkheden. Vooral familierecht sprak me aan: de positie van de vrouw binnen het gezin. Juist daar hebben vrouwen hun onafhankelijkheid nodig. Ja, dat geldt ook nu nog. Ik kom soms nog echt feodale toestanden tegen, terwijl het naar buiten toe aardig geregeld lijkt."

Na haar studie begint Elske Coosen in 1978 haar loopbaan als jurist op een Buro voor Rechtshulp. Die wereld is dan sterk in beweging: Buro's voor Rechtshulp, advocatencollectieven en rechtswinkels ontstaan vanuit een gevoel van grote betrokkenheid bij mensen aan de onderkant van de samenle-

Na acht jaar werken op het Buro voor Rechtshulp is Elske Coosen er een beetje moe van. Het ideaal van mensen helpen staat nogal eens in schril contrast met de dagelijkse realiteit: overvolle spreekuren, te weinig tijd en veel-eisende cliënten. Steeds meer collega's vertrekken naar de rechterlijke macht of naar de advocatuur. Ook beroepsmatig is ze aan iets nieuws toe. Maar advocaat worden? Dan wordt ze gevraagd om te komen werken op de sociale unit van een commercieel advocatenkantoor. Na veel wikken en wegen besluit ze de overstap te maken.

In haar nieuwe baan doet ze alleen pro deo-zaken, met name op het gebied van vreemdelingenrecht, arbeidsrecht en sociaal verzekeringsrecht. Toch deugt ze volgens de echte sociale advocaten niet, omdat ze wordt betaald als 'de commerciële jongens', en ze een mooi kantoor en een secretaresse heeft.

Advocaat Elske Coosen: Mijn cliënten zijn niets verder geholpen als ik ook op een houtje moet bijten

Elske Coosen: "Veel sociale advocaten leefden op het minimum. Dat was hun idealisme: je moest niet rijker zijn dan je klanten. Ik kon me dat niet permitteren, omdat ik ondertussen gescheiden was. Maar ik had ook gewoon geen zin om weer van niks te leven. En mijn cliënten zijn niets verder geholpen als ik ook op een houtje moet bijten."

De tegenstelling tussen sociale en commerciële advocatuur wordt in de loop van de jaren tachtig minder scherp. Was het voor een sociale advocaat eerst volstrekt taboe om een werkgever of verhuurder bij te staan, langzamerhand worden deze redeneringen minder zwart/wit. "De groenteman op de hoek is ook een werkgever, maar een die het niet breed heeft. Moet je die dan niet helpen?" Elske Coosen neemt af en toe een betalende zaak aan binnen het advocatenkantoor. Dat wordt haar niet in dank afgenomen door haar collega's van de sociale unit: ze doet 'besmet' werk. Toch laat ze zich daar niet door weerhouden. "Ik merkte dat ik het prettig vond om betaald te worden voor mijn werk, zeker als ik er veel tijd aan heb besteed. Bij sommige cliënten loop je vanzelf het vuur uit de sloffen, omdat de persoon of het probleem je aanspreekt. Maar als dat niet zo is, is het prettig als er geld tegenover staat." ►

ving. Mensen met weinig geld, slecht geschoold, die de Nederlandse taal niet beheersen. Mensen die niet weten welke wegen ze moeten bewandelen als ze in conflict komen met een werkgever of een verhuurder. Elske Coosen: "Er zat dus heel duidelijk een ideële kant aan de Buro's voor Rechtshulp. Dat sprak me aan. Verder vond ik aantrekkelijk dat het om sociaal-juridische hulpverlening ging, je begeleidde mensen ook bij de maatschappelijke kant van hun probleem. Je gaf dus niet alleen juridisch advies, maar bemiddelde ook bij een huurachterstand of regelde een uitkering. Ik probeerde mijn cliënten uit te leggen hoe iets in elkaar zat, zodat ze het een volgende keer zelf konden regelen. Dat nam meer tijd, maar was veel bevredigender." En hoe zat het met de steun aan vrouwen - waar het haar allemaal om be-

gonnen was? Elske Coosen: "Vrouwenemancipatie kreeg aanvankelijk geen speciale aandacht van het Buro. Het ging vooral om de sociaal zwakkeren, waaronder veel cliënten van buitenlandse afkomst, zoals Turken en Marokkanen. Toen er meer vrouwen kwamen werken op het Buro, veranderde dat. Er werden bijvoorbeeld werkgroepen opgezet die zich richtten op de positie van vrouwen. Ik had wel eens moeite met cliënten, omdat Turkse en Marokkaanse mannen niet altijd op de meest geëmancipeerde wijze met hun vrouw en dochters omgingen. Daar hadden we hele discussies over: moest je als Buro iets doen als bijvoorbeeld een Turkse man zijn dochter thuis hield van school? Soms vroegen Turkse en Marokkaanse vrouwen ons advies; ik vond het altijd leuk om die een beetje op te stoken!"

- Ik vind het ook niet zo erg dat mensen een eigen bijdrage moeten betalen voor rechtsbijstand. Helaas handhaaf je daar soms een bepaalde maatschappelijke onrechtvaardigheid mee."

Na enkele jaren wordt de sociale unit op het advocatenkantoor opgeheven. Elske Coosen stapt over naar het kantoor Boekel De Nerée. Daar houdt ze zich nu uitsluitend bezig met familie-recht, haar oude liefde. Ze doet vrijwel alleen betalende zaken, de sociale advocatuur is voor haar verleden tijd geworden. En ze heeft meer mannen dan vrouwen als cliënt. Heeft ze daarmee haar oude idealen verkwanseld? Ze vindt zelf van niet. "Mijn standpunten zijn nu veel genuanceerder. Vroeger was wat vrouwen deden goed en wat mannen deden slecht. Daar geloof ik niet meer in. Zeker bij familiezaken - zoals echtscheidingen, erfenissen, voogdijkwesies - ligt het nooit zo extreem. Er zijn mannen die er bij een scheiding alles uit willen slepen, maar er zijn ook vrouwen die hun man tot op het bot willen uitkleden.

Mijn idealen blijf ik trouw door te proberen mensen ervan te overtuigen dat zaken redelijk en rechtvaardig geregeld moeten worden. Niet alleen voor henzelf, maar ook voor de andere partij."

"Dat ik nu bijna alleen betalende cliënten heb, zie ik niet als een probleem. Ook mensen met een goed salaris en een mooie auto hebben steun nodig in een procedure. Die zitten emotioneel vaak net zo in de knoei als niet-betalende cliënten. Ik heb er soms wel moeite mee dat ik nu meer mannen dan vrouwen als cliënt heb, en dat ik een enkele keer het gevoel heb dat ik aan de verkeerde kant sta. Maar dat dilemma speelt net zo goed in de sociale advocatuur.

Ik ben geen echte vechtvocaat. Iemand als Gabi van Driem (bekend advocaat voor vrouwenzaken - red.) doet fantastische dingen, maar ik zie het mezelf niet doen. Dat past niet bij mij. Maar ik knok wel voor mijn cliënten en ik kan extra strijdlustig zijn als ik een vrouw als cliënt heb. Vooral als aan de andere kant een heel onredelijke man zit!

Mijn werk kost me buitengewoon veel energie, omdat er zoveel emotie bij te pas komt en ik er zoveel emotie in stop. Daar ligt ook mijn dienstbaarheid aan anderen. Maar ik moet eerlijk zeggen dat ik het heel prettig vind dat ik op een mooi kantoor zit, een interessante baan heb en een comfortabel leven leid. Dat is de keuze die ik voor mezelf maak."

Ontmoetingsweekend homoseksuele mannen en lesbische vrouwen

Van 6 t/m 8 oktober wordt in het Conferentiecentrum Kapellerput in Heeze (bij Eindhoven) het 31ste Ontmoetingsweekend gehouden voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen.

Het weekend wordt georganiseerd door de homo/lesbische werkgroep in samenwerking met het Humanistisch Verbond en Driekant, opleiding & advies. In het weekend is plaats voor circa 90 deelnemers, die mee kunnen doen aan een zeer aantrekkelijk programma met diverse praat- en doe-workshops, zoals: geluk en levensvaardigheid, leren van je eigen symbolen, massagegroep voor mannen, zin en onzin van lesbische identiteit, yoga, etc. Het weekend heeft

een open sfeer en biedt veel mogelijkheden om nieuwe contacten te leggen.

De deelnemers verblijven in één- of tweepersoons kamers in het Conferentiecentrum, dat heel rustig gelegen is te midden van de Brabantse bossen. Het weekend begint vrijdagavond 6 oktober om 19.00 uur en eindigt zondag 8 oktober om 15.30 uur. De kosten zijn naar draagkracht: f 145,- / f 175,- / f 195,- per persoon. Inbegrepen zijn: twee overnachtingen, alle maaltijden, koffie, thee en alle programmakosten.

Voor inlichtingen en aanmeldingen kunt u bellen naar Driekant, Gertie Hassink, tel. 043-690259 van maandag t/m donderdag (9.00 - 17.00 uur).

(INGEZONDEN MEDEDELING)

Er is wel degelijk leven na de dood

Als een leven ophoudt, gaat Het Leven door. Al wat u tijdens uw leven de moeite van het ondersteunen waard vond, moet het zonder uw steun doen.

Neem daarom maatregelen. Maak een testament.

Als humanisme u iets waard is geweest, denk dan eens na over een legaat aan het Steunfonds Humanisme. Dat is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving.

Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (030) 239 21 00 of met de onderstaande bon.

STEUNFONDS
Humanisme

JA

ik wil meer informatie over legateren aan het Steunfonds Humanisme.

naam

v / m

adres

pc / plaats

telefoon

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht.

CRYPTOGRAM

door Evert Wassenaar

Oplossing cryptogram juni/julinummer:

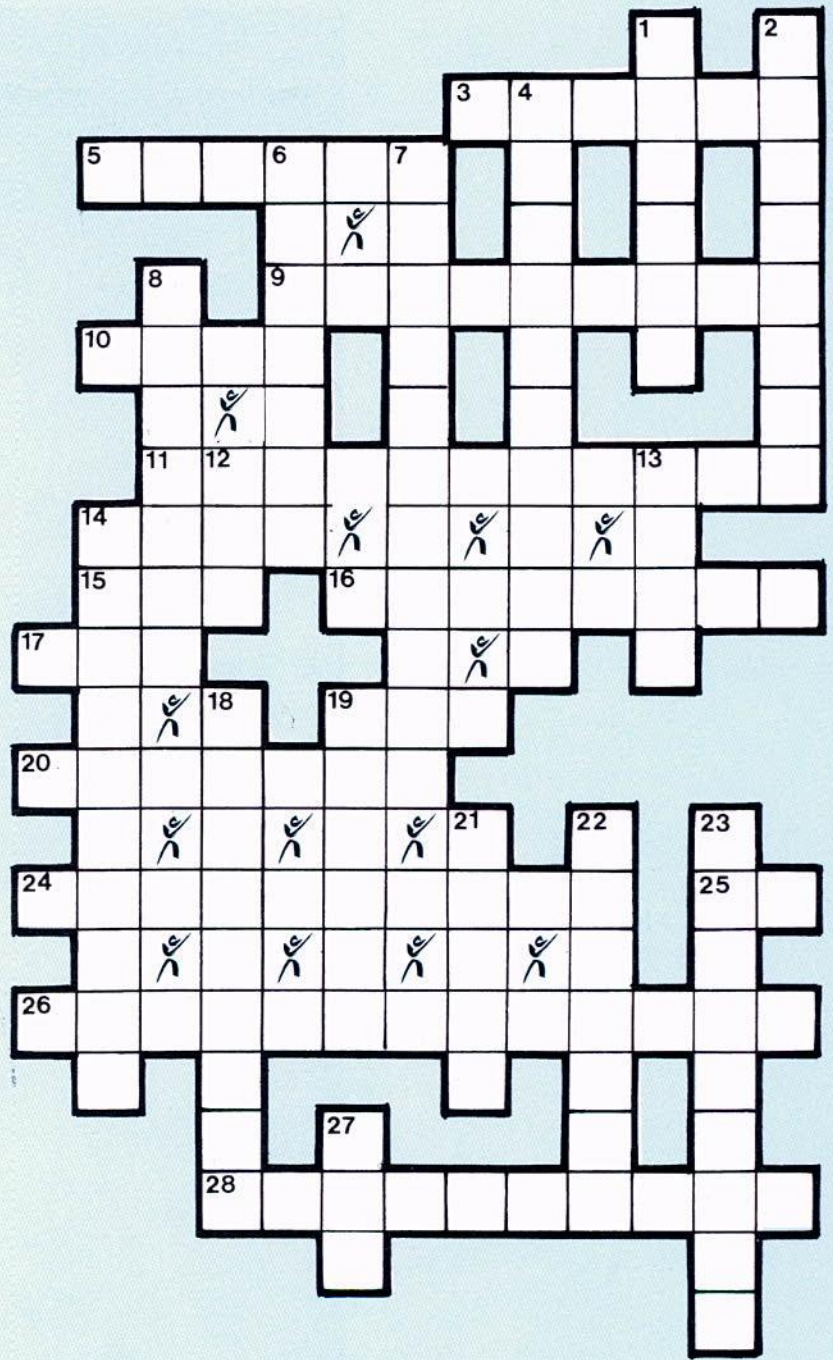
P
 M T H E O L O O G
 K I E E P
 L A N D V E R H U I Z E R
 B A I A D T N
 O P P O S A N T E E I
 N P E R D R O E R E N D
 V E R M A N N G
 R I A T Z
 O P E N I N G S W O O R D
 I G R Y N
 S H O O F D D O E K
 S T O E T E E E
 O R N L B N
 O W I T T E B R O O D
 S L A M Y A K U
 L M E D I A I
 O O E R E S I D U
 K A P E R S S X I
 O P S P O T V O G E L
 O P H E F A R L
 R N A R C I S

Horizontaal

- 3 Drukte bij het schrijven en op een voetbalveld. (6)
- 5 Hieraan valt veel ten offer, vroeger zelfs kinderen. (6)
- 9 Een vreemde vogel, maar wel lief. (9)
- 10 U betreurt het niet als u dit weer niet heeft. (4)
- 11 Geven ouders hun peuters. (11)
- 14 Hiervan gaat het beter dan van een dorp. (4)
- 15 Als u hierin bent stelt men u op prijs. (3)
- 16 Die grote man is edelmoedig. (8)
- 17 Is in-teer. (3)
- 19 Afslag in de trein? (3)
- 20 Als u weggaat wordt deze man vrolijk. (7)
- 24 Gestreepte cafébezoeker. (10)
- 25 Grappige bol. (2)
- 26 Goede bekenden. (13)
- 28 Slim maar wat morsig dier, of mens. (10)

Verticaal

- 1 Oppassend man, maar in Engeland slecht. (6)
- 2 Rampzalig en langer dan 138 cm. (8)
- 4 Glimlachend schoeisel voor vogels? (10)
- 6 Rebelle in een winkel. (7)
- 7 Zijn ambities zijn met het blote oog nauwelijks waarneembaar. (11)
- 8 Niet zo zwaar vaarttuig. (7)
- 12 Vismeisje (3)
- 13 De eerste twee letters stellen het hele voorstel voor. (4)
- 14 Edelman die het kort houdt. (10)
- 18 Dartel huisdier. (9)
- 19 Verlengde tranen. (6)
- 21 Het land bewerken langs de omgekeerde zelfkant. (5)
- 22 Honden vallen hem lastig, maar hij neemt soms revanche. (7)
- 23 Plant die niet geliefd is bij het dansen. (9)
- 27 Zij is vaak uitgeput. (3)

Haar leven lang al strijdt ze tegen vooroordelen en discriminatie. Op jonge leeftijd zat ze in het verzet. Na de oorlog werd ze zeer actief in de hulpverlening en sprong ze in de bres voor kinderen van 'foute' ouders. Tineke Wibaut-Guilonard kreeg als bekroning van haar actieve leven de Dr. J.P. van Praagprijs. Samen met mede-laureaat W.L. Brugsma werd ze op 3 juni in de Amsterdamse Rode Hoed in de schijnwerpers gezet. Eén vraag blijft echter aan haar knagen: 'Had ik me niet meer voor mijn eigen kinderen moeten inspannen in plaats van voor al die andere?'. Tineke Wibaut, de oorlog en hoe ze daarna is doorgegaan met overleven.

DOOR LEONIE VAN DEN SCHOOR

Doorgegaan met overleven

Een kleine, tengere vrouw lijkt ze als ze het spreekgestoelte beklimt. Maar de blik in haar ogen is streng en doordringend, haar stem klinkt vastberaden, haar woorden doeltreffend. De verrassende combinatie van fragiel uiterlijk en doortastend optreden geeft Tineke Wibaut-Guilonard een levenskrachtige uitstraling.

Bijna had ze de Dr. J.P. van Praagprijs niet aanvaard. Ze staat niet te springen om roem en eer. Maar voor de stichting KOMBI, waar ze zich de laatste jaren voor heeft ingezet, is die publiciteit natuurlijk mooi meegenomen. De stichting KOMBI (Kinderen van de Oorlog voor Onderlinge en Maatschappelijke Begeleiding en Integratie) is in 1990 opgericht en organiseert gespreksgroepen voor de 'tweede en derde generatie': kinderen en kleinkinderen van burgeroorlogsgetroffenen, joden, verzetsmensen, NSB'ers, jappenkampers en zigeuners, kinderen die in 'neurotiserende omstandigheden' zijn opgevoed. Voor hen heeft Tineke Wibaut-Guilonard na de aanvankelijke aarzeling de onderscheiding toch geaccepteerd.

Bunkernacht

Ze is nu 73. Een mens met veel herinneringen. Tineke Guilonard groeit op in een liberaal denkend gezin. Haar vader zit in de luchtvaart, waardoor haar jeugd zich voornamelijk afspeelt op en om de vliegvelden Waalhaven en Schiphol. Bij één van zijn bezoeken in Duitsland is haar vader in Bremen getuige van de Kristallnacht [grootscheepse pogrom tegen de joden in de

nacht van 9 op 10 november 1938, red] en ontredderd doet hij thuis verslag. Dat maakt diepe indruk op dochter Tineke en is bepalend voor de rest van haar leven. Een half jaar later komt haar vader om het leven bij een vliegtuigongeluk.

Wanneer de oorlog uitbreekt, zit ze op het Amsterdams Lyceum. Door het Kristallnacht-verhaal weet ze meteen aan welke kant ze staat. "Ik zocht en vond wegen om mij tegen de nationaal-socialistische bezetters van ons land te weer te stellen." Op 19-jarige leeftijd raakt ze via leraren en klasgenoten be-

'Die nacht in die cel in de bunker, dat is voor mij het ergste dat ik ooit heb meegemaakt. Alles wat erna kwam, hoe verschrikkelijk ook, die nacht was altijd erger', schrijft ze in 'Zo ben je daar', het relaas over haar kampervaringen. De bunkernacht blijft voortdurend in haar hoofd aanwezig, ook jaren later nog. In 1983 schrijft ze: 'Een overvolle tram, onmogelijk. Een bedompte ruimte, mensenlijven tegen je aan, maar ook een zoen krijgen waarbij je neus wat in het gedrang komt, paniek! Nu kan ik erover praten, een beetje, erover schrijven, een beetje.

Dat ze het er zelf levend vanaf brengt, levert haar geen schuldgevoel op. Wel een plichtsgevoel.

trokken bij het verzet. Op 17 september 1943, Tineke Guilonard is dan 21, wordt ze gearresteerd en na ruim drie maanden in het Huis van Bewaring overgeplaatst naar het concentratiekamp Vught. De bunkernacht die ze daar kort na haar aankomst meemaakt, blijkt later haar ergste oorlogstrauma. In een cel van twee bij vier meter sluiten de Duitsers als vergeldingsactie 74 vrouwen op. De zuurstof is ontoereikend, de duisternis is compleet. Vijftien uur later gaat de deur van de cel open: een stinkende, met condens gevulde ruimte. De vrouwen zien er onherkenbaar uit. Tien hebben de benauwde belevenis niet overleefd, een vrouw is voor haar leven krankzinnig geraakt.

Maar nog altijd zijn er situaties waarbij de paniek terug komt, en soms bij het idee alleen al, een sauna bijvoorbeeld. Nee, kwijtraken zullen we het nooit.'

Waarmaken

Na negen maanden Vught wordt ze op transport gesteld naar concentratiekamp Ravensbrück, drie weken later gaat ze naar het werkkamp Reichenbach. Daarna volgt nog een aantal transporten naar andere kampen. Veel van haar vriendinnen en dierbaren ziet ze aan de Duitse terreur ten onder gaan. Dat ze het er zelf wel levend vanaf brengt, levert haar geen schuldgevoel op. Wel een plichtsgevoel. 'Een gevoel van: en nu moet je het wel waar- ►

Grote belangstelling voor uitreiking

De uitreiking van de Dr.J.P. van Praag-prijs werd zaterdag 3 juni in De Rode Hoed in Amsterdam door vele mensen uit de humanistische beweging bijgewoond.

Op de foto's rechtsboven en linksonder reikt S.J. Doorman de prijs uit aan Tineke Wibaut-Guilonard en W.L. Brugsma.

Foto boven: De vrienden van W.L. Brugsma waren ook van de partij: links Harry Mulisch en rechts Cees Nooteboom.

Foto links midden: Mevrouw Van Praag was er ook bij toen de prijs die naar haar man is genoemd, werd uitgereikt.

Foto onder: Madzy Rood-de-Boer was één van de mensen die een toespraak hield

■ maken. Je moet het recht om te leven waarmaken. Telkens weer.'

Rancunes en haat heeft ze niet aan haar oorlogsverleden overgehouden. Het onderscheid in slechte en goede mensen bestaat volgens haar niet. In een interview met Hervormd Nederland zegt ze: 'Slechte mensen worden niet geboren, maar gemaakt. Er zit blijkbaar iets raars in de mens wat naar boven komt in extreem slechte omstandigheden.'

Na de oorlog studeert ze politicologie. Ze verdiept zich in het Duitse verzet tegen Hitler en trawanten. 'Dat heeft bijgedragen aan het feit dat ik niet ben blijven steken in haat.' De oorlog bepaalt wel haar verdere leven.

De tweede generatie

Vanaf 1970 werkt ze mee aan allerlei hulpverleningsinitiatieven. Jongeren hebben daarbij de aandacht voor de op de toekomst gerichte Wibaut-Guilonard. Zo is ze onder andere betrokken bij het eerste Jongeren Advies Centrum in Amsterdam, bij de stichting Leefklimaat, een club die steun geeft aan ongewenst zwangere meisjes die geen abortus willen, bij het eerste opvanghuis voor weggelopen kinderen en bij een afkickcentrum voor verslaafden. Daardoor komt ze in contact met jongeren die in de problemen zijn gekomen door de oorlogservaringen van hun ouders. In 1973 schrijft ze het artikel 'De tweede generatie' in het Maandblad voor de Geestelijke Gezondheidszorg: 'Wat voor rol speelt zo'n als een dreigende wolk boven het gezin hangend oorlogsverleden? Om problemen te herkennen moet men eerst de bestaansgrond ervan erkennen. Het is onontkoombaar dat we ons verdiepen in het leed van de ouders om de problemen van de kinderen te kunnen begrijpen en hen te helpen deze te verwoorden en te verwerken.' Later zegt ze: "Het is niet te begrijpen noch te aanvaarden dat kinderen die de oorlog niet meemaakten toch de nachtmerries erover kennen.'

Als medewerkster bij talloze hulpverleningsinitiatieven merkt ze dat hulpverleners de kinderen van 'foute' ouders, ouders die de kant van de bezetters kozen, vaak links laten liggen. Die uitsluiting stuit haar tegen de borst. In 1984 schrijft ze een artikel. 'Is het werkelijk zo dat wij, die aan den lijve ondervonden hoe door een voortdurend hame- ren op vooroordelen mensen tot onmenselijk gedrag werden gebracht, nu zelf op grond van vooroordelen een grote groep mensen menen te kunnen veroordelen? Als wij inderdaad menen dat mensen alleen op grond van het

Tineke Wibaut-Guilonard: Slechte mensen worden niet geboren, maar gemaakt

foute gedrag van hun ouders verstoken moeten blijven van de hulpmogelijkheden voor oorlogsgetroffenen, dan kan ik dat niet anders beleven dan een vorm van discriminatie. Ik heb mij in de oorlog openlijk verzet tegen elke vorm van discriminatie. Ik verzet mij ook nu tegen de door mij hierboven genoemde vorm."

Integratie

Vier jaar later, in 1988, organiseert de stichting Kunstenaarsverzet 1942-1945 een symposium 'Kinderen van de oorlog', waarbij kinderen van alle categorieën voor het eerst samen aan tafel zitten, ook de kinderen van 'foute' ouders. Vanuit de gemengde praatgroepen ontstaat de stichting KOMBI. Negen mensen van de 'eerste generatie' vormen samen de Steungroep Stichting KOMBI, waarin Wibaut-Guilonard en Brugsma zitten. De steungroep doet een aanbevelingsbrief de deur uit naar

Kinderen zijn niet verantwoordelijk voor de keuze die hun ouders maken

generatiegenoten waarin ze pleiten voor integratie van kinderen van 'foute' ouders: 'Wij zijn van mening dat kinderen niet verantwoordelijk zijn voor de keuze die hun ouders maken. Onschuldige kinderen veroordelen op de fouten van hun ouders in de Tweede Wereldoorlog vinden wij een vorm van discriminatie. Nee zeggen tegen discriminatie van het nationaal-socialisme en nu zelf discrimineren, dat is toch onverenigbaar? Integratie van de kinderen van 'foute' ouders is niet alleen in het belang van henzelf, maar tevens voor de volgende generaties. Het gescheiden houden van de verschillende categorieën kinderen van de oorlog zal ook op hen zijn weerslag hebben.'

Knagende vraag

Tineke Wibaut-Guilonard grijpt de prijsuitreiking aan om aan te kondigen dat ze zich gaat terugtrekken uit het actieve leven. "Ik geloof dat ik daar nu heel erg aan toe ben." Ze zal nog wel betrokken blijven bij bijvoorbeeld de stichting KOMBI, maar gaat de zaken meer op een afstandje volgen. Ze sluit

haar overactieve leven met een voldaan gevoel af: een groot deel heeft ze besteed aan de belangen van de kinderen van de oorlog. "Deze prijs is voor mij de erkenning dat ik nu wel genoeg gedaan heb."

Eén vraag blijft aan haar knagen: 'Had ik niet meer voor mijn eigen kinderen moeten doen in plaats van voor al die andere?'

Dat is de keerzijde van de medaille, vindt ze. Vandaar ook haar aarzeling om de prijs te accepteren. Met haar kinderen, een dochter en een zoon, praatte ze wel over de oorlog, maar de rauwe werkelijkheid verzweeg ze. "Ik dacht dat mijn oorlogsverleden mijn kinderen niet zoveel deed. Totdat mijn dochter in 1992 volledig afknapte. Ze had haar problemen voor mij verzwe- gen. Toen pas bleek dat ze dat altijd al had gedaan. Van jongsaf aan heeft ze voor mij gezorgd. *Niet lastig zijn, want mamma heeft al zoveel ellende meege- maakt.* Ik heb nooit veel verteld, ik wilde mijn kinderen er niet mee belasten. Maar kinderen voelen zo'n spanning aan. Het gaat ook niet alleen om wat je wel vertelt, het gaat ook om wat je niet vertelt, het gaat om het hele pakket."

De ruimte geven

Ook haar dochter komt uiteindelijk terecht bij de praatgroepen van KOMBI. Dat geeft haar een ambivalent gevoel. 'In feite had ik daar haar bedje gespreid. Maar aan de andere kant bleef het gevoel knagen: 'Als ik me nu eens niet zo had ingespannen voor al die andere kinderen? Als ik wat meer aandacht had gehad voor mijn eigen kinderen?' Daarover nadenkend kwam ik tot de conclusie dat ik eigenlijk geen keus had. Dat mijn overactieve leven een gevolg was van mijn oorlogstrauma's. Had De Blécourt dat in de zestiger jaren niet al haarfijn uitgelegd? Doorgaan met overleven. Doorwerken tot je erbij neervalt.'

Tineke Wibaut-Guilonard beseft dat ze de problemen van haar dochter niet kan oplossen. "Dat moet ze zelf doen. Het enige waar wij van de eerste generatie onze kinderen mee kunnen helpen, is ze de ruimte geven om aan een oplossing te werken.

Of wij, oorlogsgetroffenen, daartoe in staat zijn, is de vraag. Ik ben er in ieder geval toe bereid."

Radio

Met ingang van maandag 4 september ondergaat de programmering van het Humanistisch Verbond op Radio 5, naar aanleiding van de toegekende zendtijduitbreiding met vijftig procent, een aantal wijzigingen.

Iedere maandagavond zendt het Humanistisch Verbond op Radio 5, van 21.00 - 22.00 uur een nieuw programma uit: **In de schemer**. Zoals bekend hebben de programma's die 's avonds op Radio 5 worden uitgezonden - zoals 'De avonden' (VPRO) - een sterk cultureel karakter. 'In de schemer' zal daar geen uitzondering op zijn.

Het programma bestaat uit twee onderdelen: het literaire programma **De verbeelding** (dat daarmee verhuist van de middag naar de avond en voortaan veertig minuten duurt, twaalf minuten langer dan voorheen) en **Het radioverhaal**, waarin jonge programmamakers de kans en opdracht krijgen in een twaalf minuten durend klankbeeld een verhaal te vertellen.

In het middagprogramma, dat op de vertrouwde maandag blijft, verdwijnt dus 'De verbeelding'. In plaats daarvan wordt **Boven het dal** een half uur langer.

Tot slot wordt drie keer per maand, ook op maandag, van 17.45 - 18.00 uur, een **Kwartier humanisme** uitgezonden, een kort programma over de humanistische beweging.

Dus met ingang van maandag 4 september het Humanistisch Verbond op maandag op Radio 5 met:

13.08 - 14.00 uur Het voordeel van de twijfel

Een tot nadenken stemmende documentaire. Eindredactie: Kees Vlaanderen.

14.02 - 15.00 uur Boven het dal

(Live)interviewprogramma met gasten die in hun leven nog plaats hebben voor idealen. Eindredactie Dorothée Forma.

3 x per maand 17.45 - 18.00 uur Kwartier humanisme

Programma over de humanistische beweging. Eindredactie Rina Spigt.

21.02 - 22.00 In de schemer

Tot 21.45 uur **De verbeelding**, vanaf 21.45 uur **Het radioverhaal**
Het culturele programma in de vooravond. Eindredactie Rina Spigt.

Televisie

Het nieuwe televisieseizoen, waarin het HV nog uitsluitend op de donderdagavond is te zien, begint met een aantal nieuwe afleveringen van **YOY**. Het jongerenprogramma **YOY** begint daarmee aan zijn zesde achtereenvolgende seizoen. Dit jaar worden twee reeksen uitgezonden. De eerste begint op donderdag 14 september en bevat vier afleveringen. Vanaf donderdag 28 december worden vervolgens tien nieuwe afleveringen uitgezonden.

In alle gevallen is er slechts één verschil met voorgaande jaren: **YOY** begint vanaf 22.00 uur. Verder blijft alles bij het goede oude: ook in dit zesde seizoen is **YOY** voor en over jongeren van vijftien jaar en ouder en gaat **YOY** over alle mogelijke gebeurtenissen, problemen en situaties waarmee ze geconfronteerd worden en waarover niet altijd even gemakkelijk gepraat wordt. En nog altijd komen er in **YOY** geen deskundigen of andere volwassenen aan het woord.

Dit seizoen komen onder andere de volgende onderwerpen aan bod: jongeren die al hun vrije tijd en geld spenderen aan de schilderkunst; drie Rotterdamse Antillianen en het Caraïbisch festival in de Maasstad; autisten, lasergamejunks; dansers in clubs en disco-theken; een hoogbegaafde jongen die zich heeft gestort in de wereld van de videogames; mensen die zich - naar later blijkt - op te jonge leeftijd ergens ingestort hebben; en twee debuterende jonge schrijvers.

**Donderdag 14 september
22.00 uur, Nederland 1**

YOY: Geschreven uit het hart

Hans Sahar en Naima El Bezas zijn jong, begin twintig, en staan op het punt te debuten met een roman. Naima begon al te schrijven toen ze heel jong was en sinds die tijd heeft het voor haar de functie gehad van vluchten uit de werkelijkheid, want in die werkelijkheid voelt ze zich, ook al is ze gebo-

ren en getogen Alphen-aan-den-Rijnse, soms ontheemd.

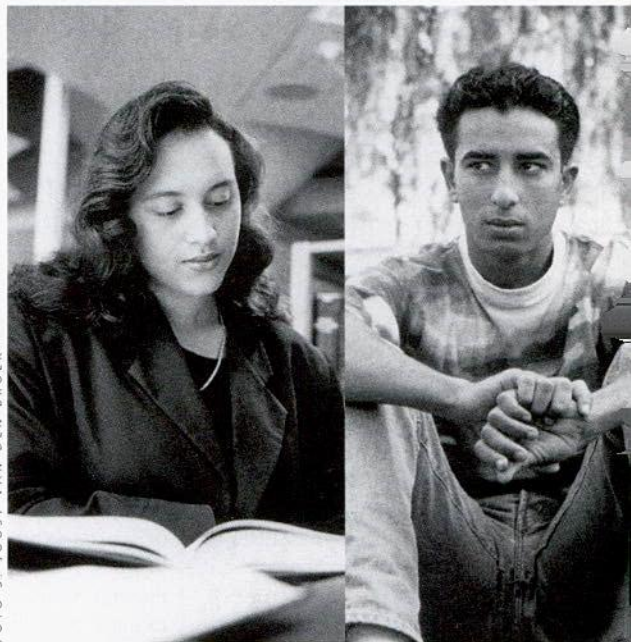
Hans begon te schrijven toen hij in de gevangenis een straf van twee jaar uitzat. Dat leverde zoveel enthousiaste reacties op dat hij noest doorwerkte tot er een manuscript lag, waarover de uitgever even enthousiast was. Hans' boek, 'Hoezo bloedmooi', gaat over de in Den Haag opgroeiende Abi, die voortdurend in geldproblemen zit wat hem aan de rand van de samenleving doet belanden.

Gemaakt door Marlou van den Berge en Jochem Heil.

**Donderdag 21 september
22.00 uur, Nederland 1**

YOY: Zone Warriors

Zone Warriors is de titel van een laser-game, een 3D-videospel dat je persoon-

FOTO'S: JOOST VAN DEN BROEK

Twee jonge debuterende schrijvers: Hans Sahar (links) en Naima El Bezas (rechts). Zie YOY 14 september.

lijk betreedt, zou je kunnen zeggen, en dat dus een veel hoger realiteitsgehalte heeft - één van de eerste grootschalige toepassingen van *virtual reality*.

YOY volgde een heus lasergameteam van vier jongens - automonteur Cor, automatiseerders Ramon en Stephan en dierenwinkelier Regnier - die ieder al gauw een kwart van hun inkomsten steken in hun hobby. De vier spelen toernooien en zijn tot op heden ongeslagen. Gemaakt door Anna Bucchetti en Stefano Bertacchini.

Je kunt altijd bij ze terecht

Donderdag 28 september
22.00 uur, Nederland 1

YOY: Go Go Dancers

Vier jonge dansers worden gevolgd, die van het dansen in discotheken hun beroep hebben gemaakt. Ze dansen overal in Europa in bars en clubs en worden door eigenaren ingehuurd om het publiek wat 'op te dansen', in de hoop dat de avond geslaagd is en de omzet naar behoren. Gemaakt door Dion Jacobs en Marco Glijnis.

Donderdag 5 oktober
22.00 uur, Nederland 1

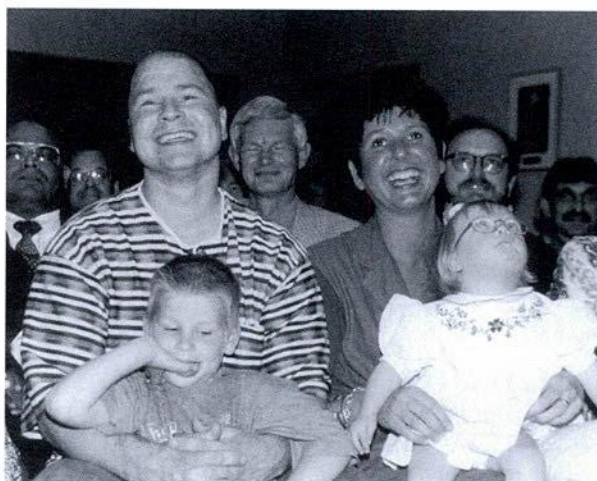
YOY: On Air

Tweede deel van een drieluik over radio in Zuid Afrika (het eerste deel is 25 september uitgezonden door de RVU op Nederland 3). In On Air volgen we een aantal jongeren die na zenuwslopende weken nu werkelijk, in de goede betekenis van het woord, hun radiostation de lucht in zien gaan. Met nauwelijks een idee wat het betekent om 12 uur per dag radio te moeten maken, hebben ze zich in het diepe gestort. YOY volgde ze in de spannende weken, in hun werk voor het radiostation en in Soweto, hun woonwijk, thuis bij hun familie en vrienden. En portret van nabij, gefilmd door de ogen van deze jongeren. Gemaakt door Gérard Buters.

Tijdens een feestelijke bijeenkomst ter gelegenheid van het 50-jarige bestaan van Humanitas in het Haagse Nieuwspoort zijn Ellen van Turenhout en Peter Brouwer (zie foto) uit Zaandam uitgeroepen tot de Beste Buren van Nederland.

Altijd 'en dan bedoel ik ook altijd' kun je bij Ellen en Peter terecht. Voor een bakje thee of koffie, voor een praatje, om even je kinderen onder te brengen, voor begrip en aandacht, om mee te denken, voor praktische hulp of voor een warme maaltijd. Alles is te leen en als zij het niet hebben weten ze altijd wel iemand die het wel heeft of weet. Komen er asielzoekers in Zaandam wonen, dan organiseren zij spontaan een speelgoed- en klereninzameling in de straat of maken plannen voor een kindervakantie-kamp voor deze mensen. Heeft er iemand in de straat wat extra aandacht nodig, het wordt geregeld.

Het zijn een paar regels uit de brief, waarmee Ellen van Turenhout en Peter Brouwer door een groep van vijf families uit de Rembrandtstraat in Zaan-

dam werden voorgedragen als Beste Buren van Nederland.

Staatssecretaris Erica Terpstra mocht de winnaars toespreken en de eerste bloemen overhandigen. Die eerste bloemen worden gevolgd door nog veel meer: een jaar lang om de week een boekje. Bovendien krijgen zij en de naaste burens een korte vakantie aangeboden. Met de actie heeft Humanitas niet alleen aandacht willen vragen voor haar eigen jubileum, maar ook een stimulans willen geven aan het verstevigen van de sociale samenhang in de naaste woonomgeving, in aansluiting op het jubileummotto van de vereniging 'Humanitas 50 jaar aandacht voor anderen'.

Jubileum-boek Humanitas

In de Nederlandse samenleving is in de periode na de Tweede Wereldoorlog veel veranderd. Economisch, politiek en maatschappelijk. Een straatarm, in zuilen verdeeld land met beperkte voorzieningen veranderde in een open maatschappij waar de staat welvaart en welzijn voor iedereen wilde waarborgen - tot bleek dat de bomen niet langer tot in de hemel konden groeien. Al voor 1945 onderkennen voortrekkers uit de arbeidersbeweging dat de maatschappelijke zorg voor mensen die geen beroep konden of wilden doen op de kerkelijke caritas, beter georganiseerd moest worden. De oprichting in 1945 van Humanitas kan worden beschouwd als een onderdeel van deze ontwikkeling. Historica Nynke Zwierstra beschrijft in 'Geen opgeven vinger, maar een uitgestoken hand' de geschiedenis van Humanitas tegen de achtergrond van de landelijke ontwikkelingen in het welzijnswerk. Het boek geeft een goed beeld van de vele en uiteenlopende activiteiten die Humanitas de afgelopen vijftig jaar heeft ontplooid. Ook de ontwikkeling van Humanitas als humanistische organisatie en de relatie tot de arbeidersbeweging komen uitvoerig aan de orde. Het boek is te bestellen door overmaking van f 29,50 op gironummer 582.000 van Humanitas te Amsterdam onder vermelding van 'jubileum-boek'.

'Criminaliteit' in Groningen

Inleiding (met discussie) door Aad van Oosten (hoofdbestuurslid van het Humanistisch Verbond) op zondag 10 september om 10.30 uur in het Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, Groningen. Aansluitend op deze lezing is er in de maanden september en oktober een cursus 'Burgerschap, levensbeschouwing en criminaliteit', eveneens in Groningen. Docenten: Lisette van Ardenne en Hannie Singer-Dekker. Verdere informatie: tel. 050-121730 (J. Schuitemaker).

Cursus humanisme

Het Humanistisch Verbond in Groningen organiseert op 4 woensdagavonden een cursus voor nieuwe leden en voor degenen die zich willen oriënteren op het humanisme of de mogelijkheden van vrijwilligerswerk bij het HV. De cursus biedt informatie over humanisme en haar geschiedenis, de activiteiten van de humanistische beweging op internationaal, landelijk en plaatselijk niveau en de mogelijkheden om binnen deze beweging als vrijwilliger actief te worden.

Plaats: Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, 9712 KW Groningen. Tel. 050-128750 Data: 20 september, 27 september, 4 oktober en 11 oktober, steeds van 19.30 tot 22.00 uur. Docenten: Mert Kremer en Jeanette Stavenga-Visser Kosten: gratis voor HV-leden en f 42,50 voor niet-leden, waarbij inbegrepen zijn het cursusmateriaal en een jaarabonnement op het maandblad Humanist. Opgave kan zowel telefonisch als schriftelijk bij het Humanistisch Centrum.

Op zondag 8 oktober om 10.30 uur verzorgt Ton van der Geest (hoogleraar taalbeheersing m.b.t. het Nederlands, alsmede toegepaste taalkunde) een inleiding met discussie over communicatie in de gezondheidszorg in het Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, Groningen. Meer informatie bij het Humanistisch Centrum, tel. 050-121730.

'Religieus humanisme' in Apeldoorn

Inleiding met discussie onder leiding van Sie Dian Hoo (docent anthropologie aan de TH in Enschede) op zondag 24 september om 14.00 uur in Wijk-

centrum Drieschoten, Snelliusstraat 2, Apeldoorn. Informatie: tel. 055 - 668708 (P.A. Dorreman).

'Humanisme tussen Oost en West' in Deventer

Kloosterlezing met discussie door Fons Elders (hoogleraar theorie van de levensbeschouwing aan de Universiteit voor Humanistiek) op donderdag 5 oktober om 19.30 uur in de Atheneum bibliotheek, Klooster 12, Deventer. Meer informatie: tel. 05700-31533 (M. Meeuwse).

Uitvaart-rituelen in Schiedam

Inleidingen, videofilm en forumdiscussie met deskundigen van verschillende culturen, AVVL uitvaartzorg, HV en uitvaartverzorging onder leiding van verlietherapeute Marieke de Bruijn op donderdag 28 september om 19.30 uur in Verzorgingshuis Thurlede, Nieuwe Damlaan 759, Schiedam. Meer informatie: tel. 010-4701033 (Humanitas Rijmond).

Wandeling in Amersfoort

Op zondag 17 september opent Eemland het seizoen met een historische wandeling door het middeleeuwse centrum van Amersfoort. Start om 14.00 uur bij café Vyssotsky, Lieve Vrouwenstraat 17. Kosten voor deelname: f 2,50. Opgave tot 15 september bij Margreet Reiche, tel. 033-754235.

Cursus humanisme in Alkmaar

Het HV-Alkmaar organiseert in samenwerking met de VUA (Volksuniversiteit Alkmaar en Omstreken) zes lessen over levensbeschouwing, humanisme en haar geschiedenis en humanistische visies op maatschappelijke thema's. De cursus begint op donderdag 21 september om 19.00 uur in Scholengemeenschap 'Willem Blauw', Robonsbosweg 11 in Alkmaar. De cursusprijs kost f 65,- voor zes lessen van anderhalf uur. Docent: Jan Hilarius. Opgave:

VUA, Kennemerstraatweg 88, 1815 LC Alkmaar. Tel: 072-152069 (elke werkdag tussen 10.00-16.00 uur).

Opvoeding in Sittard

Het HV-Zuid-Limburg organiseert een avond-bijeenkomst over opvoeding bekeken vanuit de humanistische levensovertuiging. De avond wordt geopend met een inleiding door Dieuwertje Bakker, (foto) verbonden aan de Universiteit voor Humanistiek. Zij gaat nader in op de praktijk, principes en problemen van humanistisch levensbeschouwelijk opvoeden. Daarna worden in kleinere groepen opvoedkundige onderwerpen uit de dagelijkse praktijk besproken en eventueel eigen ervaringen uitgewisseld. Plaats: openbare basisschool 'Aan de Meule', Berkenlaan 52 te Sittard. Tijd: dinsdag 26 september vanaf 20.00 uur. Meer informatie: tel. 043-619385 (J.G.W. van Sambeek).

'Bevrijding en verwerking, in Leiden

Aan dit thema wijdt de afdeling Leiden en Omstreken een publieksbijeenkomst met discussie. Sprekers zijn: Rob Aspeslagh, medewerker vredesopvoeding en Duitslandstudies van 'Clingendael' (thema: hoe verwerkten Duitsland en Japan hun oorlogsverleden?); Jan G. van der Tas, voormalig Nederlands ambassadeur in Bonn (thema: hoe 'normaal' is Duitsland nu?) en Willem Visser 't Hooft, kenner van het Japans recht en japanoloog (thema: hoe 'normaal' is Japan nu?). Datum: dinsdag 19 september. Tijd: 20 uur. Plaats: Benedenzaal Kunstkring Sociëteit De Burcht, Leiden. Toegang vrij. Meer informatie: tel. 071-171720 en 315747. (Op 19 september is het 49 jaar geleden dat de openbare oprichting plaatsvond van het Humanistisch Verbond, afdeling Leiden).

**WORD NU LID
VAN HET
HUMANISTISCH
VERBOND**

Kom naar Utrecht en beslis mee!

Het hoofdbestuur nodigt leden van het Humanistisch Verbond uit voor de algemene ledenvergadering (ALV), die op zaterdag 25 november wordt gehouden in de congressaal Irene (hal 8) van de Jaarbeurs in Utrecht. De dag bestaat uit twee delen, die u beide maar ook afzonderlijk kunt bijwonen. 's Morgens is het eigenlijke vergadergedeelte. 's Middags staat een maatschappelijk onderwerp ter discussie.

Het is de eerste keer dat het HV een ledenvergadering houdt. Eerder was het congres het hoogste verenigingsorgaan. Eind vorig jaar besloot het congres zelf om deze verandering door te voeren, omdat een algemene ledenvergadering meer openheid biedt. Een direct gevolg hiervan is dat u de formele uitnodiging door het hoofdbestuur in deze Humanist aantreft. Elk verenigingslid kan nu met stemrecht aan de vergadering deelnemen. Op 25 november kunt u zelf over het beleid meediscussieren en meebeslissen!

OCHTENDGEDEELTE,
10.00 TOT 12.30 UUR

Algemene ledenvergadering

Het ochtendgedeelte is het eigenlijke vergadergedeelte. Dan worden de jaarverslagen en beleidsplannen van het Humanistisch Verbond en zijn werkschikkingen besproken, naast het financiële verslag over 1994 en de begroting over 1996. Verder staan op de agenda: de financiering van plaatselijke afdelingen van het Verbond, de invulling van vacatures binnen het hoofdbestuur en eventueel nog andere voorstellen, die zijn binnengekomen.

MIDDAGGEDEELTE
14.00 TOT 16.00 UUR

Arbeid en zingeving in 2010

Met een aantal deskundigen, afkomstig uit de wetenschap, het bedrijfsleven en de politiek, kunt u zich verdiepen in de arbeidsverhoudingen van de toekomst. Hoe zullen die er uit zien? Velen ondervinden nu al de gevolgen van moderne trends als automatisering, flexibilisering, telewerken en jobhopping. En terwijl de een helemaal geen kansen meer op de arbeidsmarkt maakt, moet de ander voortdurend

meer presteren om zich op het werk te handhaven. Wat betekent dat voor het individu en de kwaliteit van de samenleving als geheel? Welke ontwikkelingen binnen de arbeidsverhoudingen zien we aankomen en kunnen we zo beïnvloeden, dat het jaar 2010 een humane samenleving biedt?

Geef u vóór 25 oktober op voor deelname!

U kunt zich voor de hele dag, alleen het ochtend- of alleen het middagedeelte opgeven door de bon op deze pagina in te vullen en op te sturen. Doe dit liefst vóór 25 oktober.

De procedure

- Het hoofdbestuur heeft ondertussen zijn plannen al ter bespreking aan de plaatselijke afdelingen voorgelegd.
- Groepen van minimaal 15 leden en/of afdelingen kunnen voorstellen indienen en amenderen.
- Dien voorstellen liefst vóór 6 oktober in, want dan kunnen zij nog, voorzien van een preadvies van het hoofdbestuur worden opgenomen in de ALV-map. Deze map wordt uiterlijk 25 oktober verzonden aan de leden die zich hebben aangemeld. Amendementen kunnen tot uiterlijk twee weken voor de ALV worden ingediend.
- Alleen leden hebben stemrecht op de ALV;
- In het oktobernummer van de Humanist verschijnt nadere informatie over de ALV.

ik ben benieuwd naar de laatste ontwikkelingen en kom naar de algemene ledenvergadering op 25 november 1995

Naam _____
Adres _____
Postcode _____ Woonplaats _____
Telefoonnr. _____

Ik ben aanwezig*

- ☐ de hele dag ☐ alleen 's middags
☐ alleen 's ochtends ☐ en gebruik de lunch à f 17,50 (ter plekke te voldoen)

Ik kom in gezelschap van een tweede persoon

Naam _____
Adres _____
Postcode _____ Woonplaats _____
Telefoonnr. _____

Deze is aanwezig*

- ☐ de hele dag ☐ alleen 's middags
☐ alleen 's ochtends ☐ en gebruikt de lunch à f 17,50 (ter plekke te voldoen)

* Kruis aan wat van toepassing is

Deze bon vóór 25 oktober invullen, uitknippen en opsturen naar het Humanistisch Verbond, t.a.v. directiesecretariaat, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht.

Van het hoofdbestuur

'Zomertijd - komkommertijd' is een zegswijze die suggereert dat alle ernstige zaken op en laag pitje staan. Zo niet bij het landelijk bureau en in het hoofdbestuur. Om maar even een reeks onderwerpen te noemen, die in de afgelopen twee maanden veel aandacht kregen en waarvan sommige in de naaste toekomst nog veel meer inzet zullen vragen. De uiterst teleurstellende beslissing van het Ministerie van WVS om de subsidie aan het HV voor maatschappelijk activiteitswerk per 1 januari a.s. in één klap te beëindigen. Tot op heden hebben onze bezwaarschriften bij het Ministerie nog geen enkele erkenning gevonden. Deze volstrekt onvoorziene ingreep in onze inkomende geldstroom dwingt tot even ingrijpende aanpassingen in de structuur van het bureau. Daarvoor zijn plannen uitgewerkt, die momenteel punt van overleg vormen tussen directie, hoofdbestuur en ondernemingsraad.

Verdere punten uit de afgelopen twee maanden:

De werving van een nieuwe directeur is afgerond. Zoals bekend gemaakt treedt per 15 september Marcel van den Broecke in functie. 'Achter de schermen' is hij zich reeds aan het voorbereiden. Kees van Rooijen (tijdens zijn vakantie vervangen door Paul van der Kraan, die op 1 mei als hoofd Marketing en Communicatie in dienst trad) heeft voortreffelijk als waarnemend directeur gefungeerd. De betekenis van een interne professionele communicatie-deskundige is onder meer gebleken bij de voorbereiding van de (vernieuwde) meningsuiting van het hoofdbestuur over het onderwerp 'Hulp bij zelfdoding' (op 21 juli in de vorm van een persbericht naar buiten gebracht).

Voorts is het hoofdbestuur doende met de voorbereiding tot invulling van enkele bestuursvacatures (zie elders op deze pagina). Ook vonden enkele ontmoetingen plaats van bestuursdelegaties van Humanitas en het HV met als doel een viertal samenwerkingsprojecten nu zichtbaar en merkbaar vorm te laten krijgen. In een volgend nummer daarover wat meer. Aandacht vroeg ook de eerder besproken fusie tussen HBB en NCHB waarbij het er om gaat de positie van de leden van HSHB, maar vooral de humanistische inbreng

in de ouderenzorg adequaat ingevuld te krijgen.

Dit was een greep uit een reeks van veel meer onderwerpen; doel is slechts de geïnteresseerde lezer een beeld te geven van wat zich binnen het bureau afspeelt en in veel gevallen niet of niet rechtstreeks tot zichtbare effecten leidt. Wel zichtbaar is de groei van het ledenbestand en van het aantal abonnees op dit blad:

	1/1/95	30/6/95	toename in %
aantal leden	15.629	16.067	2.8%
aantal abonnees	4.809	5.719	18.9%

Niet voor niets luidde de kop boven het artikel van Rob Tielman in het juni/julinumnummer van dit blad: 'Humanisme in Nederland groeit'. En hij illustreerde - ook cijfermatig - hoe er geoogst kan worden, mits de humanistische beweging smakelijke en sappige vruchten (van haar inspanningen) voor de liefhebbers aanbiedt. Dit inspelen, met passende producten en diensten, op die groeiende maatschappelijke behoefte aan een humanistische benaderingswijze van levensvragen is het voornaamste stramien van onze 'Beleidsnota 1996 - 1998'. Die nota is medio augustus aan de afdelingen van het HV toegezonden en wordt in de loop van september in twee regionale bijeenkomsten besproken (op 12 september in Zwolle; op 19 september in Utrecht). Dit als voorloper tot de vaststelling van de versie, die op 25 november in de Algemene Leden Vergadering (ALV) aan de orde zal worden gesteld. Tegen die tijd moet het humanisme in Nederland al weer verder zijn in zijn groei.....

Namens het hoofdbestuur,
Joop Puls, (algemeen secretaris)

'Goed en kwaad' in Nijmegen

Inleiding met discussie door Jan Keij, filosoof, op zondag 8 oktober om 13.30 uur in Wijkcentrum De Schakel, Archimedeslaan 9, Nijmegen. Meer informatie: tel. 08894-21004 (G.Cayman).

Paul Cliteur stelt zich niet kandidaat

Paul Cliteur stelt zich na het verstrijken van de eerste zittingstermijn van het bestuur (deze keer iets korter dan gebruikelijk in verband met het collectief aantreden van een geheel vernieuwd bestuur in november '93) in november '95 niet kandidaat voor een tweede termijn. Daarvoor zijn twee redenen die zich hebben voorgedaan na het aanvaarden van het voorzitterschap van het HV: allereerst is aan hem gevraagd voor de komende drie jaar de hoogleraar te vervangen bij de vakgroep in Leiden waar hij werkt, als tweede vervult hij sinds september het bijzonder hoogleraarschap vanwege de Stichting Socrates in Delft. Drie van deze zware functies vragen teveel tijd en aandacht om naar behoren te vervullen. Hij blijft overigens beschikbaar voor een overgangstermijn voor het geval in november nog geen nieuwe voorzitter beschikbaar is en verder blijft hij op andere plaatsen actief binnen de humanistische beweging. Zo is hij van plan samen met Aad van Oosten verder uitbouw te geven aan de humanistische reeks die bij Uitgeverij de Tijdstroom verschijnt en eveneens zal hij actief blijven als publicist op het terrein van humanisme.

Nieuwe kandidaten

Het zoeken en benaderen van kandidaten voor het voorzitterschap van het Humanistisch Verbond vraagt grote discretie en zorgvuldigheid. Om die reden heeft het hoofdbestuur de coördinatie van de procedure in handen gegeven van een kleine commissie uit zijn midden. Alle contacten en initiatieven worden door of via deze commissie behandeld. Uiteraard zijn suggesties voor potentiële kandidaten van harte welkom. (Uitsluitend schriftelijk t.a.v. de voorzitter van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Op de envelop te vermelden 'vacature vz')

Alleengaande Humanisten

De werkgroep Alleengaande Humanisten organiseert het symposium 'De kracht van de eenzaamheid, het leven een kunstwerk?'

Eenzaamheid ervaart ieder mens op zijn tijd, maar juist alleenstaanden wordt vaak de vraag gesteld: 'Voel je je niet dikwijls eenzaam?'. De achtergrond van deze goedbedoelde vraag is meestal een veronderstelde negatieve beleving van het alleen staan. De werkgroep Alleengaande Humanisten wil op een andere manier het alleen staan en het daaraan verbonden begrip eenzaamheid belichten. Zij doet dit door middel van een symposium, waar een cultuur-socioloog en een aantal kunstenaars de kracht van het alleen zijn zullen beschouwen, ieder vanuit eigen beleving en op eigen wijze. Na elke lezing/optreden is er ruimschoots gelegenheid om vragen te stellen en te discussiëren.

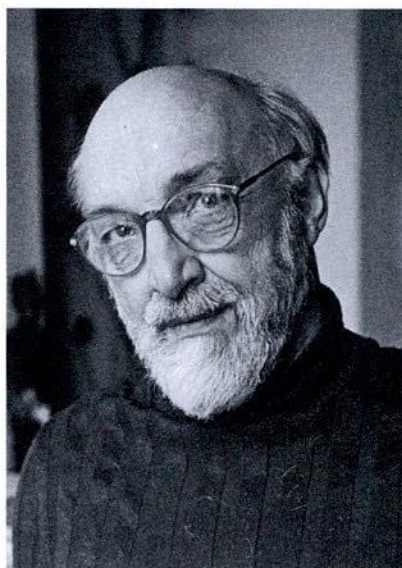
De inleiding wordt verzorgd door de heer H.L.M. Coene, hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht. Vervolgens belicht Max van Rooy, architectuur-criticus, het thema vanuit zijn invalshoek. Op zondag maakt u kennis en kunt u van gedachten wisselen met de voordrachtskunstenaars, schrijfster en zangeres Liselore Gerritsen en de bekende harpiste Erika Waardenburg. Het weekend wordt afgesloten door een kwartet bestaande uit conservatoriumstudenten. Uiteraard staat dit symposium ook in het teken van ontmoeting en gezelligheid. Er is gelegenheid tot wandelen en op zaterdagavond tot dansen op muziek uit de jaren zestig.

Datum en plaats: 25 en 26 november in het conferentieoord Drakenburgh te Baarn. Het weekend duurt van zaterdag 10.00 uur tot zondag 17.00 uur. De kosten bedragen f 200,- per persoon. Bij aanmelding wordt nadere informatie verstrekt, onder andere over de wijze van betaling. Pas na betaling van de kosten wordt u als deelnemer ingeschreven. Er is plaats voor 60 deelnemers. Wees er snel bij! Leeftijdsgrenzen worden niet gesteld; wel worden de activiteiten gericht op mensen in de leeftijdsgroep van 40 tot 60 jaar. Gestreefd wordt naar een zo evenredig mogelijke man-vrouw verhouding.

Opgave voor 1 oktober bij de voorzitter van de werkgroep, Agnes de la Rie, Laan van de Marel 621, 7823 BS Emmen, tel. 05910-22648.

Piet Thoenes overleden

Piet Thoenes was lid van het Humanistisch Verbond vanaf 1962. Hij was één van die humanisten die eigenlijk geen lid behoeften te zijn van het Verbond om toch het predikaat 'humanist' te krijgen. Op allerlei fronten was hij actief. Op de eerste plaats in wetenschappelijke kringen, als hoogleraar sociologie. Ik heb hem nooit meegemaakt als student, maar ik kan mij zo voorstellen dat hij geen gemakkelijke docent is geweest en dat hij hoge eisen aan zijn leerlingen stelde. Hij legde een hoge standaard aan en niet alleen aan anderen, zeker ook aan zichzelf. Met zijn krakende, luide stem kon hij in discussies en tijdens voordrachten zijn analyses van maatschappelijke situaties en van filosofische problemen ten beste geven en het was altijd de moeite waard naar hem te luisteren. Ik herinner mij een voordracht die hij in kleine kring hield over de vraag of er sprake kon zijn van vooruitgang in de maatschappelijke ontwikkeling - en dat hij, in tegenstelling met pessimistische visies op de mogelijkheid van vooruitgang, als zijn mening uitsprak dat mensen bewust en gezamenlijk kunnen kiezen voor vooruitgang, dat vooruitgang geen autonoom proces is, doch iets dat in interactie tussen mensen onderling gestalte moet krijgen. Zo'n mening schetst Piet als een humanist pur sang. En ook als optimist, want ondanks oorlog en zijn persoonlijke ervaringen daarin, bleef hij geloven in de mens en in het vermogen van de mensen zich te verbeteren.

Hij was ook zeer actief in allerlei functies binnen de humanistische beweging. Hij was voorzitter van de International Humanistic en Ethical Union, van het Humanistisch Studiecentrum Nederland, van het Humanistisch Opvoedingsinstituut, van de Stichting J.P. van Praagprijs en hij nam deel in tal van studie- en werkgroepen. Verder was hij voor ons raadgever, adviseur, meedenker en inspirator. Piet overleed op 12 juli, bijna 74 jaar oud. De humanistische beweging zal hem missen. Ons meeleven gaat uit naar hen die hem het meest na stonden: zijn vrouw en kinderen.

Namens het hoofdbestuur
Aad van Oosten

Nieuwe directeur Humanistisch Verbond

Op 15 september treedt Marcel van den Broecke (53 jaar) in dienst als directeur van het Humanistisch Verbond. Hij volgt Joost de Vries op, die deze functie tot 1 mei van dit jaar vervulde. Van den Broecke was vanaf 1988 directeur bij de Stichting voor Publieksvoorlichting over Wetenschap en Techniek, en werkte enige tijd als zelfstandig adviseur. Eerder verrichtte hij wetenschappelijk onderzoek op het gebied van fonetiek en spraaktechnologie. Hij promoveerde en was betrokken bij tot de verbeelding sprekende onderwerpen als de kunstmatige spraak door stembandloze mensen en de omzetting van tekst in klankschrift door 'sprekende' computers. In een volgend nummer zullen we Marcel van den Broecke uitgebreid aan u voorstellen.

FOTO: CHRIS PENNARTS

Septembernummer Rekenschap over zorg

De laatste jaren is de markt van welzijn en geluk sterk in beweging. De overheid trekt zich terug en dwingt gezondheidszorginstellingen marktgericht, klantvriendelijk en kostenbewust te handelen. De 'patiënt' wordt 'klant' en het ziekenhuis moet een bedrijf als ieder ander worden. Wat opvalt aan deze verschuivingen is dat gezondheidszorg gezien wordt als een produkt dat je kunt inkopen, verkopen en consumeren. Maar is zorg wel een produkt dat je kunt verhandelen? Volgens de Amerikaanse filosoof Joan Tronto in ieder geval niet: zorg is een 'praktijk waarin mensen naar beste vermogen het leven handhaven, herstellen en beschermen'. In het hoofdartikel van het septembernummer van Rekenschap geeft zij de politieke en morele gevolgen aan van deze perspectiefverschuiving.

Marian Verkerk gaat dieper in op de traditionele rechtenethiek. Volgens haar kan deze theorie gedrag dat niet in contractuele termen gevat kan worden - zoals zorg - niet begrijpen, en krijgt het daarom geen plaats in het publieke en politieke debat.

Marijke Prins onderzocht de praktijk van geestelijke verzorging in ziekenhuizen, en plaatst aan de hand daarvan enkele kritische kanttekeningen bij de theorie van Tronto. Marjolijn Gelauff toetst de theorie van Tronto aan het veld van het algemeen maatschappelijk werk. De relatie tussen zorg en verzorgingsstaat wordt door Douwe van Houten onderzocht. Hij vraagt zich af wie eigenlijk bepaalt welke voorzieningen in het collectieve zorgpakket worden opgenomen.

Jan Hein Mooren en Elly Hoogeveen gaan op zoek naar positieve waarden die een beoordelingsgrondslag kunnen vormen voor de dagelijkse zorgpraktijk. Zij gaan daarvoor te rade bij Jaap van Praag, een van de grondleggers van het Nederlandse georganiseerde humanisme. Roelie Koning ging op zoek naar de rol van zorg in de literatuur. Een van de meest opvallende boeken over dit thema van de laatste tijd is 'Het refrein is Hein' van Bert Keizer.

Het artikel van Harry Kunneman over de toekomst van het Humanistisch Verbond in het vorige nummer van Rekenschap, heeft nogal wat reacties heeft opgeroepen. Rob Tielman - oud-voorzitter van het HV - geeft zijn visie. Hij is het voor een gedeelte met Kunneman eens, maar stelt ook dat mensen alleen maar op micro-niveau impliciet humanistisch kunnen zijn, als er op macro-niveau expliciet humanistische randvoorwaarden zijn geschapen. Het humanisme waar Kunneman voor pleit kan dan ook alleen maar bestaan als daar structurele, expliciete waarborgen voor zijn.

U kunt dit nummer van Rekenschap bestellen door f 14,- over te maken op giro 582293 t.n.v. Stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van 'Rekenschap september 1995'. Een jaarabonnement (vier nummers) kost f 50,- en kan worden opgevraagd door te schrijven naar: Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (postzegel niet nodig). Bellen kan ook: 030-392131.

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

Vrijheid, rechtvaardigheid en respect voor menselijke waardigheid. Het Humanistisch Verbond draagt deze waarden uit door zich sterk te maken voor het recht op zelfbeschikking, voor gelijke behandeling, voor mensenrechten. Door het bevorderen van maatschappelijke discussies over medische ethiek, de vluchtelingenproblematiek en het consumptievraagstuk. Maar ook door bijvoorbeeld in ziekenhuizen en gevangenissen geestelijke verzorging te bieden. Pasklare antwoorden heeft het Humanistisch Verbond niet, wel een inspirerende visie en kritische vragen.

Hiernaast drie mogelijkheden om kennis te maken met het Humanistisch Verbond.

1. ABONNEE OP DE HUMANIST

Wat leest u in de Humanist, het maandblad van het Humanistisch Verbond? Elk nummer besteedt aandacht aan maatschappelijke en ethische onderwerpen. Boeiende mensen vertellen over hun normen, drijfveren en de keuzes die zij maken. Behalve interviews treft u in de Humanist natuurlijk ook artikelen, boekbesprekingen, prikkelende meningen en cartoons aan. Nieuwsgierig geworden? Probeer de Humanist eens een jaar, dat kost u slechts f 42,50.

Vul de kaart in en stuur 'm op. Vandaag nog!

2. DONATEUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Met ingang van 1995 kunt u donateur worden van het Humanistisch Verbond. Daarmee maakt u het voortbestaan van activiteiten en de opzet van nieuwe projecten mogelijk. Uw financiële bijdrage is van groot belang nu de overheid elk jaar minder subsidie verstrekt en andere inkomsten niet meer groeien. Als donateur ontvangt u tenminste twee keer per jaar informatie over onze activiteiten en projecten, waarbij één keer een nummer van de Humanist. U bent al donateur van het Humanistisch Verbond voor f 35,- per jaar. Natuurlijk is een hogere bijdrage welkom!

Als u eerst meer informatie wilt, kan dat ook. Vul de kaart in en stuur 'm op! Alvast hartelijk dank voor uw steun!

3. LID VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Waarom lid worden van het Humanistisch Verbond?

Als lid steunt u het Humanistisch Verbond.

U maakt daarmee activiteiten en projecten mogelijk die gericht zijn op een menswaardige samenleving. Ook ontvangt u automatisch het maandblad Humanist, een belangrijke bron van inspiratie in een wereld die uw keuzes dagelijks op de proef stelt. U kunt gratis deelnemen aan themabijeenkomsten in uw regio en u krijgt korting op landelijke symposia. Het Humanistisch Verbond heeft meer dan 60 afdelingen in het land. Als u wilt, ontvangt u informatie over plaatselijke activiteiten, cursussen en lezingen.

De minimum-contributie bedraagt f 75,- per jaar. Een hogere bijdrage is natuurlijk welkom! Voor leden met een inkomen lager dan f 18.000,- bruto per jaar is de minimum-contributie f 45,-. Jongeren tot 27 jaar betalen slechts f 35,- per jaar. Per lid kan één persoon op hetzelfde adres kiezen voor een gratis medelidmaatschap. Een medelid ontvangt geen extra Humanist. Als u eerst meer informatie wilt, kan dat ook. Stuur de ingevulde kaart aan ons op. Wij hopen u als lid te mogen begroeten.

Oproep oud-leden Leiden

Op 19 september 1996 viert de afdeling Leiden en Omstreken (voorheen gemeenschap Leiden) haar halve eeuwfeest. Bestuur en jubileumcommissie willen gaarne oud-leden van de afdeling, die in de loop der jaren zijn verhuisd naar andere afdelingen, alsmede abonnees op de Humanist in het werkgebied van de afdeling (van Nieuwkoop tot Noordwijk en Lisse tot Voorshoten) betrekken bij de diverse jubi-

leumactiviteiten. Op stapel staan onder meer enkele speciale publiekslezingen, een mini-symposium, een 'aangeklede reünie', alsmede een evenement over de geschiedenis van de afdeling. Belangstellenden ontvangen een aantal afleveringen van het afdelingsblad Humanistische Stemmen en het jubileumprogramma en/of afzonderlijke uitnodigingen. Opgave: Maria van Bergen, Zaagjesbank 12, 2317 MC Leiden.

Activiteiten Jonge Humanisten

De JH opent het seizoen met een feestelijke activiteit op maandag 11 september: de JH bestaat dan drie jaar. Op zondag 24 september de themadag 'Humanisme, wat kun je ermee?'. Er bestaan veel theorieën over humanisme. Daarin kun je je uitgebreid verdiepen, maar je kunt je ook afvragen hoe je deze ideeën in de praktijk brengt aan de hand van de vraag wat humanisme in het dagelijks leven betekent. Een dag die zowel voor nieuwe als oude leden veel interessante aanknopingspunten biedt.

Tijdens het jongerenweekend van 27-29 oktober staat het thema 'Altijd kind van je ouders' centraal. Soms is het even schrikken als je merkt dat je veel meer dan je eigenlijk wilt, op je ouders lijkt. Hoe groot is de invloed van je opvoeding geweest op hoe je nu bent? Welke dingen zou je zelf als je kinderen had anders (proberen te) doen? Hoe heeft de relatie met je ouders zich ontwikkeld, is het nu een gelijkwaardiger verhouding geworden? Voor meer informatie en opgave: JH, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030-392125/392100.

Lezingen over filosofie in Leeuwarden

Voor de vierde keer organiseert de afdeling Leeuwarden een serie lezingen over een actueel thema. Kun je de ontwikkelingen in onze cultuur een vooruitgang noemen? Of is het realistischer om van een achteruitgang te spreken? Misschien moet het vooruitgangdenken zelf ter discussie worden gesteld. Filosofen kunnen daarbij een gids zijn. Om te lezingen te kunnen volgen hebben toehoorders geen filosofische kennis nodig.

8 oktober: Het vooruitgangdenken in onze cultuur

Prof. Dr. Lolle Nauta, emeritus-hoogleraar sociale filosofie Universiteit Groningen.

12 november: Vooruitgang in andere culturen.

Dr. David Pinto, sociaal-wetenschapper van Marokkaanse origine en directeur van het Inter-Cultureel Instituut te Groningen en te Utrecht.

10 december: Vooruitgang in internationaal en historisch perspectief.

Prof. Dr. Hylke Tromp, hoogleraar internationale veiligheidsvraagstukken,

Universiteit van Groningen.

14 januari: Veranderingen in menselijke relaties.

Prof. Dr. Itke Weeda, Hoogleraar Vrouwenstudies Universiteit van Groningen.

11 februari: Milieu, vooruitgang of achteruitgang?

Prof. Dr. A.J.M. Schoot Uiterkamp, Hoogleraar milieukunde aan de Universiteit van Groningen

10 maart: Humanisme en vooruitgang.

Prof. Dr. Rob Tielman, Socrates-hoogleraar te Utrecht en oud-voorzitter van het Humanistisch Verbond.

De lezingen vinden plaats op zondagmiddagen van 13.30-16.00 uur. Plaats: De Bres, Schoolstraat 4, Leeuwarden (tel. 058-157168). Kosten: Voor leden van het HV f 35,-. Voor niet-leden f 50,-.

Opgave: Door het bedrag over te maken op gironummer 857558 t.n.v. penningmeester HV Leeuwarden te Giekerk, onder vermelding van 'Filosofie IV'. Meer informatie: tel. 058-154141.

In het volgende nummer o.a.:

Zorgende vaders

Het komt steeds vaker voor dat mannen de zorg voor hun kinderen op zich nemen. Welke mannen kiezen bewust voor zo'n zorgend vaderschap? En hoe combineren ze dat met hun werk?

Humanistisch filosoof

Hendrik Pos

Peter Derkx schreef een lijvig boek over Hendrik Pos. Wie

was deze humanistische filosoof die vanaf de jaren '30 grote invloed heeft gehad op het intellectuele klimaat in Nederland?

Allochtonen in de psychiatrie

Riagg's en psychiatrische ziekenhuizen krijgen steeds meer allochtonen als cliënten. Dat geeft problemen, want psychiatrie wordt door velen nog steeds universeel toepasbaar geacht, terwijl veel psychische klachten juist wortelen in de eigen cultuur.

Ministerie van Justitie

Justitie

Aan de inrichtingen van Justitie zijn, afhankelijk van de grootte van de betreffende inrichting, full- dan wel part-time geestelijk verzorgers verbonden. Voor de humanistisch geestelijk raadslieden onder hen, is de Centraal Geestelijk Raadsman bij de inrichtingen van Justitie belast met de werving en selectie. Hij draagt hen, na een inhoudelijke

benoeming

door het

Humanistisch

Verbond, voor

bij het Ministerie

van Justitie.

Humanistisch
Verbond

Humanistisch Geestelijk Raadsman/-vrouw

Penitentiaire Inrichtingen 'Almere' 24 uur per week per 1 januari 1996

Penitentiair Complex Scheveningen 32 uur per week per 1 maart 1996

Taken U voert individuele en groepsgesprekken met gedetineerden; neemt deel aan overlegvormen binnen de inrichting en aan extern overleg met humanistische collega's; adviseert de directie met betrekking tot het beleid in de inrichting.

Functie-eisen Academisch werk- en denkniveau, afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut of de Universiteit voor Humanistiek; bekendheid met het werk en/of relevante werkervaring; minimumleeftijd 30 jaar.

Salaris Minimaal f 5072,- en maximaal f 7957,- bruto per maand; 8% vakantietoeslag; bovengenoemde salarissen zijn gebaseerd op een volledige werkweek en afhankelijk van ervaring. **Standplaats** Almere of Den Haag.

Bijzonderheden Een uitbreiding van het aantal uren van de vacature in Almere naar 32 uur is in een later stadium mogelijk.

Inlichtingen Telefonische inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de heer J.P. de Vries, Centraal Geestelijk Raadsman, te bereiken onder telefoonnummer [03404] 523 01. **Sollicitatiewijze** Schriftelijke sollicitaties, graag voorzien van

motivering en curriculum vitae en onder vermelding van gewenste standplaats en vacaturnummer 5 094, binnen 2 weken na verschijnen van dit blad te zenden aan:

Centraal Geestelijk Raadsman bij de Inrichtingen van Justitie, Laan van Vollenhove 2941, 3706 AK Zeist. De sollicitatie gesprekken vinden plaats op 4 en 10 oktober a.s.

Justitie: het juiste gewicht in de schaal

T B S - K L I N I E K DE KIJVELANDEN

De nieuw op te richten en in aanbouw zijnde TBS-Kliniek De Kijvelanden in Poortugaal, bestemd voor verpleging en behandeling van 84 ter beschikking gestelden, zoekt voor haar kliniek een Geestelijk Verzorger(ster).

Uw taken: De geestelijke verzorging is een zelfstandige dienst in De Kijvelanden. U draagt vanuit een open visie op levensbeschouwelijke vraagstukken bij aan de behandeling van bewoners en aan het leefklimaat. U verleent geestelijke zorg aan bewoners, individueel en groepsgewijs. U onderhoudt contacten met andere disciplines en neemt deel aan de behandelingenbesprekingen.

Functie-eisen: Universitaire opleiding. Voor de confessionele geestelijk verzorger(ster): klinisch pastorale vorming, kerkelijke beroeping. Voor de humanistische geestelijk verzorger(ster): opleiding aan het H.O.I. danwel aan de universiteit voor Humanistiek. Inhoudelijke benoeming door het Humanistisch Verbond.

Stichting De Kijvelanden laat zich in deze procedure begeleiden door Van der Kruijs Managementselectie. Zend uw brief met curriculum vitae binnen 10 dagen aan onderstaand adres t.a.v. mevrouw C.J.M. Uitenbroek-van Hassel. Voor nadere informatie over functie en/of procedure kunt u contact opnemen met mevr. drs. J. Jeltjes. Telefoonnummer 03402-40555.

van der Kruijs
MANAGEMENTSELECTIE